

Interetnisch contact en solidariteit in de sport

Scriptie Grootstedelijke Vraagstukken & Beleid
Erasmus Universiteit Rotterdam

F.R. Everaars

Studentnummer: 269659

E-mail: 269659fe@student.eur.nl

Begeleider: Dr. Th. Veld

Tweede beoordelaar: Dr. E. Snel

VOORWOORD

Tijdens het schrijven van deze scriptie heb ik steun ontvangen van verschillende personen. Allereerst wil ik mijn scriptiebegeleider, Theo Veld, bedanken voor zijn hulp en de prettige samenwerking. Van mijn tweede beoordelaar, Erik Snel, heb ik waardevolle kritiek ontvangen voor de verbetering van de conceptversie van mijn scriptie.

Ook wil ik alle geïnterviewde sporters nogmaals hartelijk danken voor hun bijdrage aan dit onderzoek. Speciale dank ben ik verschuldigd aan de trainers waarmee ik heb gesproken en die mij in de gelegenheid hebben gesteld enkele trainingen bij te wonen.

Ten slotte wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor alle steun die ik gedurende mijn studententijd heb mogen ontvangen.

SAMENVATTING

Aan sport wordt door veel beleidsmakers een verbroederende functie toegeschreven. Zo ook door de Nederlandse overheid. Via het overheidsprogramma ‘Meedoen allochtone jeugd door sport’ heeft het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport zich ten doel gesteld de sportparticipatie van allochtone jongeren te verhogen. Een toenemende sportparticipatie moet bijdragen aan de integratie (en opvoeding) van allochtone jongeren.

De visie van de Nederlandse overheid is erg optimistisch. Middels het afnemen van semigestructureerde interviews onder sportbeoefenaars en het observeren van sporters voor, tijdens en na de sportbeoefening, wordt in deze scriptie onderzocht in welke mate er daadwerkelijk sprake is van interetnisch contact in de sport. Ook wordt gekeken of het interetnisch contact leidt tot een toename van solidariteit tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond.

De eerste centrale onderzoeksvraag *Is er sprake van interetnisch contact in de sport?* blijkt bevestigend beantwoord te moeten worden. Etnische scheidslijnen spelen binnen de onderzochte sportverenigingen geen belangrijke rol. Interetnisch contact is vrijwel uitsluitend van positieve aard en tussen sportbeoefenaars met een verschillende etnische achtergrond is er sprake van acceptatie, gelijke behandeling en wederzijds respect.

De positieve effecten van gezamenlijke sportbeoefening moeten echter niet overschat worden. Uit de interviews blijkt dat bijna de helft van de sporters niet gelooft dat gezamenlijke sportbeoefening op de eigen vereniging een effect heeft op wederzijds respect. Ook geeft geen van de respondenten aan als gevolg van contact in de sport anders over mensen met een andere etnische achtergrond te zijn gaan denken.

Gezamenlijke sportbeoefening leidt slechts tot op bepaalde hoogte tot affectieve relaties. Het aantal vriendschappen in het algemeen, en ‘interetnische vriendschappen’ in het bijzonder, dat ontstaat op de sportverenigingen blijkt beperkt te zijn.

De tweede centrale onderzoeksvraag *Leidt interetnisch contact in de sport tot een toename van solidariteit tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond?* kan niet eenduidig beantwoord worden. Uit de bevindingen in dit onderzoek blijkt dat interetnisch contact niet vanzelfsprekend leidt tot een toename van verbondenheid.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	2
SAMENVATTING	3
INHOUDSOPGAVE.....	4
Hoofdstuk I INLEIDING	6
1.1 Onderzoekscontext	8
1.2 Centrale onderzoeksvragen	10
1.3 Relevantie en wetenschappelijke bijdrage	11
Hoofdstuk II THEORETISCH RAAMWERK	13
2.1 De rol van etniciteit in de sport	14
2.2 Contact tussen mensen met een verschillende etnische achtergrond	15
2.2.1 <i>Contacthypothese</i>	15
2.2.2 <i>Conflict theorie</i>	20
2.3 Interetnisch contact in Nederland.....	22
2.4 Interetnisch contact in de sport.....	24
Hoofdstuk III METHODOLOGIE	27
3.1 Concepten en definities	28
3.2 Onderzoeksvragen.....	30
3.3 Onderzoekspopulatie.....	32
3.4 Beschrijving sportverenigingen.....	34
3.5 Dataverzameling.....	36
3.5.1 <i>Interviews</i>	36
3.5.2 <i>Observatie</i>	37
HOOFDSTUK IV RESULTATEN.....	38
4.1 Algemene bevindingen.....	39
4.1.1 <i>Sociale contacten in de sport</i>	39
4.1.2 <i>Interetnische contacten in de sport</i>	42
4.1.3 <i>Sport en integratie</i>	45
4.2 Verschillen tussen sporten en sportverenigingen	50
4.3 Verschillen tussen allochtone en autochtone sportbeoefenaars	54

Hoofdstuk V CONCLUSIE.....	56
5.1 Interetnisch contact in de sport.....	58
5.2 Kanttekeningen bij het overheidsbeleid	63
5.3 Beperkingen en aanbevelingen voor toekomstig onderzoek.....	64
BIBLIOGRAFIE	66
GERAADPLEEGDE WEBSITES	70
BIJLAGE A.....	71

Hoofdstuk I

INLEIDING

‘Sport verbreedert’ is een bekende uitspraak. Veel beleidsmakers hebben de hoop dat sport kan bijdragen aan contact tussen verschillende etnische groepen. Ook in Nederland wordt sport inmiddels gezien als een bindmiddel tussen verschillende bevolkingsgroepen. In het overheidsprogramma ‘Meedoen allochtone jeugd door sport’ stelt het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006, p. 1): *‘De deelname aan sportieve activiteiten kan leiden tot ontmoeting, wederzijds begrip, waardering en saamhorigheid.’*

De Nederlandse overheid heeft zich dan ook ten doel gesteld de sportparticipatie van allochtone jongeren te verhogen. Door een toenemende sportparticipatie moeten de ontmoetingskansen tussen allochtone en autochtone jongeren worden vergroot. Sport kan op deze manier bijdragen aan de integratie (en opvoeding) van allochtone jongeren (Ministerie van VWS, 2006).

Om tot wederzijds begrip en waardering te komen is het van belang dat er gedurende de sportbeoefening of op de sportvereniging ook daadwerkelijk contact plaatsvindt tussen allochtone en autochtone jongeren. Hoewel de Nederlandse overheid enkele randvoorwaarden schetst waaraan voldaan moet worden, heeft zij een optimistische visie op de mate waarin een verhoogde sportparticipatie zal leiden tot contact en saamhorigheid.

Hoewel verhoogde sportparticipatie kan leiden tot een toename van contact en saamhorigheid, hoeft dit zeker niet altijd het geval te zijn.

Sport kan, naast een manier waarop contact kan worden gelegd, ook gezien worden als een manier waarop men zich kan onderscheiden. Een van de eerste auteurs die op het onderscheidend vermogen van sport heeft gewezen is Bourdieu (1984). Volgens Bourdieu zorgen sociale groepen in een samenleving er middels compenserende strategieën voor dat zij zich (blijven) onderscheiden van andere groepen. In dit verband kan ook sport een belangrijke rol spelen. Welke sport beoefend wordt en bij welke vereniging dit gebeurt is kenmerkend voor de vrijetijdsbesteding van een individu en kan in deze hoedanigheid onderdeel vormen van compenserende strategieën.

Ook binnen dezelfde sportvereniging kunnen relaties tussen sportbeoefenaars gevormd worden op basis van etnische achtergrond. Relaties tussen sportbeoefenaars ontstaan dan met name binnen etnisch homogene groepen en vormen als het ware een reflectie van relaties in de bredere samenleving.

Deze scriptie biedt inzicht in de mate waarin er daadwerkelijk sprake is van interetnisch contact in sport. Is er tijdens sportbeoefening en op sportverenigingen voornamelijk sprake van interetnisch contact en vorming van etnisch gemengde groepen? Of is er juist sprake van etnische segregatie en ontstaan vooral etnisch homogene groepen?

Zelfs wanneer er sprake blijkt te zijn van interetnisch contact in de sport, bestaat er onduidelijkheid over de vraag of dit contact zal leiden tot ‘verbroedering’. Er zijn, naast experts die uitgaan van een toename van solidariteit als gevolg van onderling contact, ook wetenschappers die een tegenovergestelde visie hebben. Aanhangers van deze laatste visie wijzen erop dat contact tussen (groepen) mensen met een verschillende etnische achtergrond juist zal leiden tot een afname van onderling vertrouwen.

In deze scriptie wordt besproken wat de aard is van het interetnisch contact op sportverenigingen en of dit contact leidt tot een toename van verbondenheid tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond.

1.1 Onderzoekscontext

Het onderzoek in deze scriptie vormt een onderdeel van een groeiend onderzoeksgebied van sociologie: de sportsociologie. Sportsociologie kan gezien worden als een onderdeel van de meer algemene sociologie die zich bezighoudt met het sociale en culturele leven.

De laatste jaren is er sprake van een groei in interesse in sportsociologie. Met name sinds de jaren '80 ondervindt onderzoek in sportsociologie een groeiende populariteit (Coakley, 2003). De groeiende populariteit van sportsociologie is niet verrassend. Sport maakt een steeds belangrijker deel van ons leven uit.

Door toegenomen welvaart zijn steeds meer mensen in staat een sport te beoefenen. Sportparticipatie is wereldwijd toegenomen in de twintigste eeuw. Ook de laatste decennia is sportparticipatie in de Europese Unie gestegen (Van Bottenburg et al., 2005). Het is nog onduidelijk of ook in de eenentwintigste eeuw een stijgende sportparticipatie verwacht mag worden, maar dit doet niets af aan de betekenis die sport heeft voor veel individuen. Sport vormt voor de beoefenaars hiervan een belangrijk deel van de vrijetijdsbesteding.

Bovendien worden mensen dankzij de media iedere dag geconfronteerd met verschillende sporten. Sport vormt een belangrijk deel van het nieuws, zowel in de krant als op de televisie. Grote sportevenementen (zoals het Europees Kampioenschap voetbal en de Olympische Spelen) worden bezocht door tienduizenden toeschouwers en gevolgd door miljoenen mensen over de hele wereld. Grote sporters zijn onder de jeugd vaak even bekend als popsterren. Ook op latere leeftijd blijft sport een belangrijke rol spelen, zeker bij mannen. Sport is een belangrijk onderwerp van gesprek en sportuitslagen kunnen van grote invloed zijn op het humeur van mensen.

Voor sportbeoefenaars, maar ook voor toeschouwers of fans, kan sport een onderdeel vormen van hun identiteit. Beoefenaars van dezelfde sport ontleen hier een zelfde (deel van de) identiteit aan. Sport kan dus zorgen voor een gemeenschappelijke identiteit. Voor leden van verschillende etnische groepen die dezelfde sport beoefenen kan de identiteit als atleet of sporter belangrijker zijn dan de identiteit die wordt ontleent aan de etnische achtergrond. Beoefenaars van dezelfde sport met verschillende etnische achtergronden kunnen op deze manier meer als gelijken ervaren worden.

Relaties tussen sportbeoefenaars kunnen dan ook afwijken van relaties in de bredere samenleving. De ontmoetingen die sportbeoefenaars met elkaar hebben en de gemeenschappelijke identiteit die zij aan de sport ontleen vormen gunstige voorwaarden voor contact en relaties over etnische scheidslijnen.

Dat identiteit mede tot uitdrukking wordt gebracht via betrokkenheid bij een sport kan echter ook andere consequenties hebben. De beslissing om bepaalde sporten te beoefenen kan mede worden bepaald door de sociale betekenis die aan bepaalde sporten wordt toegekend. Deze sociale betekenis van verschillende sporten wordt in de bredere samenleving vooral gevormd binnen etnisch homogene groepen.

De sociale betekenis van sporten kan resulteren in verschillen in sportparticipatie tussen verschillende etnische groepen. Ook binnen dezelfde sport kunnen relaties tussen sportbeoefenaars gevormd worden op basis van etnische achtergrond. Relaties tussen sportbeoefenaars ontstaan dan met name binnen etnisch homogene groepen.

Of er voornamelijk sprake is van interetnisch contact in de sport of dat etnische scheidslijnen ook hier een belangrijke rol spelen wordt in deze scriptie onderzocht. Er wordt gekeken of interetnisch contact zich beperkt tot de sportbeoefening zelf, of ook voor en na sportbeoefening plaatsvindt.

Ook wordt besproken wat de aard is van het interetnisch contact en of dit contact leidt tot een toename van solidariteit tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond.

1.2 Centrale onderzoeksvragen

Voor deze scriptie is kwalitatief onderzoek gedaan naar interetnisch contact tijdens sportbeoefening en op sportverenigingen. De volgende onderzoeksvragen staan centraal:

- *Is er sprake van interetnisch contact in de sport?*
- *Leidt interetnisch contact in de sport tot een toename van solidariteit tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond?*

Interetnisch contact in de sportieve context is reeds in vele andere studies onderzocht. Met name in de Verenigde Staten hebben etnische en raciale verschillen tussen sporters in de twintigste eeuw veel aandacht gekregen (Hoberman, 1997; Miller en Wiggins, 2004).

Ook in Nederland is interetnisch contact in de sport onderzocht. Veel studies richten zich hoofdzakelijk op interetnisch contact in het voetbal (Elling, 2004; Van Daal, 2006; Veld, 2004).

De interesse voor het bestuderen van interetnisch contact in deze sport is niet verwonderlijk. Voetbal is een echte volkssport en kent van alle sporten in Nederland het grootste aantal beoefenaars. Het blijkt bovendien dat voetbal de sport is waarin de grootste hoeveelheid interetnisch contact plaats kan vinden (Van der Meulen en Ultee, 2006).

Tot op heden is er relatief weinig bekend over interetnisch contact in andere sporten in Nederland. Ook is er niet veel bekend over eventuele verschillen in interetnisch contact tussen sporten. Om een meer algemeen beeld te schetsen van interetnisch contact in de Nederlandse sport en om verschillen tussen sporten aan het licht te kunnen brengen, worden in deze studie beoefenaars van drie verschillende sporten en leden van drie verschillende sportverenigingen geobserveerd en ondervraagd.

Een antwoord op de centrale onderzoeksvragen wordt gevonden middels het beantwoorden van een aantal deelvragen. Deze deelvragen zijn opgesteld na bestudering van relevante wetenschappelijke literatuur. Een antwoord op de deelvragen wordt gegeven middels het afnemen van semigestructureerde interviews onder sportbeoefenaars en het observeren van sportbeoefenaars voor, tijdens en na de sportbeoefening.

1.3 *Relevantie en wetenschappelijke bijdrage*

In de sociologische literatuur die zich bezighoudt met sport en relaties tussen etnische groepen in de sport, staan twee visies tegenover elkaar (Coakley, 2003).

Enerzijds kan sport beschouwd worden als een manier waarop contact en relaties kunnen worden gevormd tussen leden van verschillende etnische bevolkingsgroepen. Sport wordt hier als een moderator van interetnisch contact gezien.

Anderzijds kan sport gezien worden als een reflectie van de bredere samenleving. Aangezien relaties en contacten in de bredere samenleving voor het overgrote deel gevormd worden binnen etnisch homogene groepen, zal interetnisch contact in de sport volgens deze visie nauwelijks voorkomen.

Het is interessant om te kijken in hoeverre de resultaten van dit onderzoek aantonen of er daadwerkelijk sprake is van interetnisch contact in de sport.

Wanneer er sprake blijkt te zijn van interetnisch contact in de sport, bestaat er nog altijd onzekerheid over de vraag in hoeverre dit contact zal leiden tot ‘verbroedering’.

Volgens aanhangers van de ‘*contacthypothese*’ is het waarschijnlijk dat er, door het contact dat mensen met elkaar hebben tijdens sportbeoefening of op de sportvereniging, een toename van kennis, waardering en wederzijds respect plaatsvindt. De ideeën van de ‘*contacthypothese*’ liggen ten grondslag aan de doelstelling van de Nederlandse overheid om de sportparticipatie van allochtone jongeren te verhogen.

De visie van de Nederlandse overheid, en van aanhangers van de ‘*contacthypothese*’, wordt ondersteund door het werk van Putnam (2000). Volgens Putnam zal het met elkaar in contact komen via sport leiden tot ‘bridging’: solidariteit tussen verschillende sociale (in dit geval etnische) groepen.

Er zijn echter ook wetenschappers die een tegenovergestelde visie hebben. In tegenstelling tot de ‘*contacthypothese*’, gaat de ‘*conflict theorie*’ ervan uit dat interetnisch contact zal leiden tot onderling wantrouwen en conflict. Volgens deze theorie zal een toename van (etnische) diversiteit in sociale relaties ertoe leiden dat mensen met verschillende (etnische) achtergronden zich meer op de ‘eigen’ groep zullen richten en ‘anderen’ minder zullen vertrouwen. Sport vormt in dit opzicht geen uitzondering op de bredere samenleving.

In deze scriptie wordt besproken wat de aard is van het interetnisch contact op sportverenigingen en of dit contact gevolgen heeft voor de beeldvorming over mensen met een andere etnische achtergrond.

Het is interessant om te kijken in hoeverre de resultaten van dit onderzoek de ‘contacthypothese’, dan wel de ‘conflict theorie’ ondersteunen.

Deze studie verschaft, in het verlengde van voorgaande studies, aanvullend inzicht in contact tussen verschillende etnische bevolkingsgroepen. Dit onderzoek is relevant voor beleidsmakers die geïnteresseerd zijn in de vraag of sport daadwerkelijk ‘verbroedert’; en meer specifiek: of het dit doet over etnische scheidslijnen.

Hoofdstuk II

THEORETISCH RAAMWERK

Dit hoofdstuk bespreekt belangrijke wetenschappelijke literatuur die over het onderwerp van deze scriptie te vinden is.

Paragraaf 2.1 behandelt vanuit een breed perspectief de rol van etniciteit in de sport. Sport kan enerzijds gezien worden als een manier waarop contact en relaties kunnen worden gevormd; anderzijds echter als een manier waarop leden van verschillende etnische bevolkingsgroepen zich van elkaar kunnen onderscheiden.

In paragraaf 2.2 worden de ideeën van twee dominante theorieën in de sociologische literatuur die zich bezighoudt met contact en relaties tussen etnische groepen besproken. Deze theorieën zijn: De ‘contacthypothese’ en de ‘conflict theorie’. Naast een beschrijving van beide theorieën wordt in deze paragraaf ook een overzicht gegeven van studies die de geldigheid van de theorieën proberen te toetsen.

Paragraaf 2.3 zet een aantal belangrijke bevindingen over interetnisch contact in Nederland uiteen. Interetnisch contact wordt in deze paragraaf niet alleen gezien in de sportieve context, maar ook in een meer algemene omgeving (de buurt of de samenleving als geheel). Uit de bestudering van deze literatuur kunnen inzichten worden verkregen over het voorkomen en de voorwaarden van het voorkomen van interetnisch contact in Nederland.

In paragraaf 2.4 worden interetnisch contact en sport samengebracht. Reeds uitgevoerd onderzoek naar interetnisch contact in de sport wordt hier beschreven. Het beeld dat ontstaat over interetnisch contact in de sport blijkt niet eenduidig.

2.1 *De rol van etniciteit in de sport*

Sport speelt een belangrijke rol in het dagelijks leven van individuen. Steeds meer mensen beoefenen een sport en bovendien wordt iedereen dagelijks op de hoogte gehouden van sportieve prestaties via de media. Bijna iedereen, zeker in de Westerse wereld, is actief of passief deelnemer aan sport.

Door toegenomen welvaart is sportparticipatie wereldwijd toegenomen in de afgelopen eeuw. Ook in Nederland beoefenen steeds meer mensen een sport (Van Bottenburg et al., 2005). Dit is mede het gevolg van een toegenomen democratisering in de sport. Waar in het begin van de twintigste eeuw veel sportverenigingen nog een selectieprocedure (bijvoorbeeld in de vorm van een ballotagecommissie) of een religieus karakter hadden, zijn zij tegenwoordig makkelijker toegankelijk. Ondanks het opener karakter van sportverenigingen, is er nog altijd verschil in sportparticipatie tussen verschillende sociale groepen (Elling, 2002; Janssens et al., 2003; Van der Meulen, 2003).

Verschillen in sportparticipatie bestaan ook tussen verschillende etnische groepen. Zo beoefenen in Nederland relatief veel Antillianen, Arubanen & Surinamers de sport basketbal en relatief veel Marokkanen en Turken vechtsporten. Golf en zeilen blijken nog altijd sporten met bijna uitsluitend autochtone beoefenaars (Van der Meulen en Ultee, 2006). Het veldvoetbal wordt etnisch steeds meer heterogeen. Echter, recentelijk wordt hier een uittocht van autochtone leden gesignaleerd. Er wordt in dit verband zelfs gesproken van een zogenaamde ‘witte vlucht’ (Dotulong en Westbroek, 2005).

De rol van etniciteit in sport kan op twee manieren beschouwd worden. Enerzijds kan sport gezien worden als een manier waarop contact en relaties kunnen worden gevormd tussen leden van verschillende etnische bevolkingsgroepen. Anderzijds echter als een manier waarop leden van verschillende etnische bevolkingsgroepen zich van elkaar kunnen onderscheiden en zelfs afscheiden.

Of er daadwerkelijk sprake is van interetnisch contact in de sport of dat er sprake is van vermijding en het ontstaan van etnisch homogene groepen wordt in deze studie middels het afnemen van interviews en het observeren van sportbeoefenaars onderzocht.

In de volgende paragraaf worden mogelijke gevolgen van interetnisch contact voor wederzijdse beeldvorming besproken.

2.2 *Contact tussen mensen met een verschillende etnische achtergrond*

In deze paragraaf worden de ideeën van de twee dominante theorieën in de sociologische literatuur die zich bezighoudt met relaties tussen etnische groepen besproken. De contacthypothese - onderling contact zal leiden tot een toename van solidariteit voor 'de ander' - wordt beschreven in paragraaf 2.2.1. De ideeën van de conflict theorie - interetnisch contact zal leiden tot onderling wantrouwen en conflict - worden uiteengezet in paragraaf 2.2.2.

2.2.1 *Contacthypothese*

In 1954 schrijft Allport dat wanneer er sprake is van meer onderling contact, relaties tussen verschillende sociale groepen zullen verbeteren en discriminatie en vooroordelen zullen verminderen. Deze visie is bekend geworden als de contacthypothese.

Allport (1954) meent dat onderling contact op zichzelf geen voldoende voorwaarde is voor het verminderen van vooroordelen. Hij waarschuwt voor de mogelijke gevolgen van onverschillig of oppervlakkig contact (p. 264): *'Theoretically, every superficial contact we make with an out-group member could by the "law of frequency" strengthen the adverse mental associations that we have. What is more, we are sensitized to perceive signs that will conform our stereotypes.'*

Om contact tussen verschillende sociale groepen daadwerkelijk effectief te laten zijn in het verbeteren van onderlinge relaties, worden door Allport een aantal condities gesteld (p. 281):

- Het contact dient plaats te vinden tussen personen of groepen van gelijke sociale status
- Het contact dient een coöperatieve activiteit met gemeenschappelijke doelen te zijn
- Het contact dient plaats te vinden in een (institutionele) omgeving waarin integratie ondersteund wordt
- Het contact dient te leiden tot een gemeenschappelijke identiteit

Wanneer aan deze voorwaarden is voldaan zullen relaties tussen groepen verbeteren als gevolg van onderling contact. Naast een vermindering van discriminatie en vooroordelen, zal een toename in wederzijds begrip en onderlinge verbondenheid plaatsvinden.

In een recente publicatie onderschrijven Pettigrew en Tropp (2006) dat de door Allport opgestelde condities een positief effect hebben op de gevolgen van onderling contact. De auteurs tonen echter aan dat ook wanneer niet aan de condities wordt voldaan, contact over het algemeen leidt tot een vermindering van vooroordelen.

Pettigrew en Tropp concluderen dat Allport's condities niet essentieel zijn om contact effectief te laten zijn in het verbeteren van onderlinge relaties. De door Allport opgestelde condities moeten volgens hen (Pettigrew en Tropp, 2006, p. 766) als 'faciliterende voorwaarden' gezien worden.

De contacthypothese vindt ondersteuning bij Putnam (2000). Een concept dat centraal staat in het werk van Putnam is '*sociaal kapitaal*'. Putnam onderscheidt deze vorm van kapitaal van 'fysiek' en 'menselijk' kapitaal en verwijst met deze term naar het belang van sociale contacten en netwerken voor het functioneren van individuele personen en de samenleving.

Het begrip sociaal kapitaal is ontstaan aan het begin van de twintigste eeuw. In 1916 introduceert Hanifan het begrip om het belang van betrokkenheid van de gemeenschap voor succesvolle scholen te illustreren (Hanifan, 1916). Tegen het einde van de twintigste eeuw wordt het begrip populair onder sociale wetenschappers; mede dankzij het werk van Bourdieu (1986).

Bourdieu beschrijft sociaal kapitaal als volgt (1986, p. 110): '*Social capital is the aggregate of the actual or potential resources which are linked to possession of a durable network of more or less institutionalized relationships of mutual acquaintance and recognition – or in other words, to membership in a group – which provides each of its members with the backing of the collectivity-owned capital, a 'credential' which entitles them to credit, in the various senses of the word.*'

Sociaal kapitaal is volgens Bourdieu dus kapitaal waarover een individu kan beschikken via zijn netwerk van sociale contacten en relaties. Dit kapitaal kan verschillende vormen aan nemen.

Een van de belangrijkste dimensies waarlangs vormen van sociaal kapitaal volgens Putnam (2000) verschillen is die van exclusiviteit. Putnam (2000, p. 22) maakt een onderscheid tussen inclusief ('*bridging*') en exclusief ('*bonding*') sociaal kapitaal. Putnam stelt dat bridging sociaal kapitaal bredere identiteiten en reciprociteit kan genereren. Bonding sociaal kapitaal kan worden gezien als een soort sociologische lijm (Putnam, 2000, p. 23); het zorgt voor sterke loyaliteit binnen een bepaalde groep. Het gevaar bestaat dat, als gevolg van de sterke loyaliteit binnen de groep, er een afkeer tegenover andere groepen ontstaat.

Voor deze scriptie is het van belang te weten te komen of het sociaal kapitaal dat ontwikkeld wordt door sportbeoefening vooral een inclusief of een exclusief karakter heeft. Anders gezegd: Of er in de sport vooral sprake is van bridging, of van bonding.

Er moet op gewezen worden dat bridging en bonding sociaal kapitaal geen elkaar uitsluitende categorieën zijn. Sociale netwerken zijn niet uitsluitend of ‘bridging’, of ‘bonding’. Zij kunnen echter wel in mindere of meerdere mate inclusief of exclusief van karakter zijn.

De contacthypothese legt nadruk op het belang van bridging sociaal kapitaal in de sport. Meer onderling contact zal volgens deze theorie leiden tot een toename van kennis, respect en waardering voor ‘de ander’.

Hoewel latere studies naar de geldigheid van de contacthypothese over het algemeen wijzen op een positief effect van wederzijds contact (Jackson, 1993; Patchen, 1999; Pettigrew, 1998; Pettigrew en Tropp, 2006), is het beeld dat ontstaat toch niet eenduidig.

Amir (1969) waarschuwt voor het trekken van haastige conclusies met betrekking tot de positieve effecten van interetnisch contact. Er bestaan verschillen tussen studies in aard en lengte van het (interetnisch) contact, de omgeving waarin het contact plaatsvindt, de verschillende ‘partijen’ die bij het contact betrokken zijn, etc. De resultaten van de verschillende studies zijn volgens Amir niet automatisch toepasbaar op andere situaties.

Op dit probleem wijst ook Cook (1962). Hij stelt dan ook dat in plaats van de vraag of contact tussen sociale groepen vooroordelen kan verminderen, beter de volgende vraag gesteld kan worden: *‘In what types of contact situations, with what kinds of representatives of the disliked group, will interaction and attitude change of specified types occur – and how will this vary for subjects of different characteristics?’* (Cook, 1962, p. 76).

Naast bovenstaand probleem, doen zich andere problemen voor wanneer de geldigheid van de contacthypothese onderzocht wordt. Enkele problemen waarover tot op heden nog geen overeenstemming bestaat tussen auteurs zijn de rol die sociale gelijkheid speelt en het proces waarin positieve opvattingen over individuen worden omgezet in positieve opvattingen over een sociale groep (Brewer en Miller, 1996; Pettigrew, 1998).

Met name de voorwaarde van gelijke sociale status is problematisch voor onderzoek dat is gedaan naar de contacthypothese in interetnische relaties.

Een studie naar verschillen in status tussen bepaalde groepen in de samenleving is verricht door Ridgeway (1991). Uit deze studie blijkt dat aan bepaalde karakteristieken van sociale groepen waardeoordelen worden verbonden door de samenleving. In haar studie laat Ridgeway zien dat geslacht en raciale afkomst een statuswaarde hebben in de Amerikaanse samenleving. 'Zwarten' en vrouwen hebben een lagere statuswaarde dan 'blanken' en mannen.

Dat raciale en etnische verschillen een bepaald waardeoordeel met zich meebrengen in de Verenigde Staten onderschrijft Floyd (1998). Hij voorziet een steeds belangrijkere rol voor etniciteit in onderzoek naar vrijetijdsbesteding.

Ook in recente studies van Nederlandse auteurs worden positieve effecten van interetnisch contact gevonden. Er wordt echter eveneens gewaarschuwd dat deze positieve effecten niet overdreven en zonder meer gegeneraliseerd moeten worden.

Gijsberts en Dagevos tonen aan dat waar het gaat om interetnisch contact tussen buurtbewoners bekend inderdaad bemind maakt (2005, p. 89): *'Hoe meer autochtonen en allochtonen met elkaar omgaan in de vrije tijd en hoe meer zij elkaar thuis en in de buurt opzoeken, hoe positiever ze over elkaar oordelen.'* Uit hun studie blijkt echter ook dat dit niet altijd het geval is.

Zo beschrijven Gijsberts en Dagevos dat een relatief snelle instroom van allochtonen tot negatieve beeldvorming leidt bij autochtonen. Dit is waarschijnlijk een gevolg van het feit dat zij zich in meerdere of mindere mate 'bedreigd' voelen.

Uit onderzoek naar interetnisch contact in de sport blijkt eveneens dat positieve effecten niet overschat moeten worden.

Duyvendak et al. (1998) tonen aan dat er verschil bestaat tussen de theorie van gezamenlijke sportbeoefening en de praktijk, waarin vaak een bepaalde etnische bevolkingsgroep dominant is. Dat er veel verenigingen zijn waar sport wordt beoefend door mensen met een verschillende etnische achtergrond, zegt volgens de auteurs nog weinig over de mate van menging en onderlinge betrokkenheid van verschillende individuen en groepen.

Elling (2004) wijst al in de ondertitel van haar studie op het gevaar van overschatting van de sociale meerwaarde die wordt toegeschreven aan gezamenlijke sportbeoefening: *'We zijn vrienden in het veld'*. *'Grenzen aan sociale binding en verbroedering door sport'*. Het gezamenlijk beoefenen van een sport door verschillende etnische groepen, leidt volgens haar niet automatisch tot de vorming van interetnische affectieve relaties.

Samenvattend kan worden gesteld dat over het algemeen positieve effecten mogen worden verwacht van het in contact brengen van verschillende sociale groepen door middel van sport. Sport kan volgens de contacthypothese, als een moderator van interetnisch contact, bijdragen aan een toename van solidariteit tussen verschillende etnische groepen. Of de positieve effecten die gezamenlijke sportbeoefening met zich mee zou kunnen brengen, in de praktijk ook zichtbaar zijn, blijft echter een belangrijke vraag.

2.2.2 Conflict theorie

De conflict theorie stelt dat, vanwege verschillende redenen, contact tussen mensen met een verschillende achtergrond zal leiden tot een afname van onderling vertrouwen (Putnam, 2007). Verscheidenheid (bijvoorbeeld in etnische achtergrond) leidt volgens de conflict theorie tot verbondenheid binnen de ‘eigen’ groep en wantrouwen ten opzichte van de ‘andere’ groep. Hoe meer mensen in contact komen met mensen met een andere achtergrond, hoe meer zij zich op zichzelf en de eigen groep richten (Blokland, 2003).

Een van de eerste auteurs die een bijdrage heeft geleverd aan de ontwikkeling van de conflict theorie is Blumer (1958). Als reden voor het bestaan van vooroordelen en afname van vertrouwen als gevolg van contact ziet Blumer competitie om schaarse goederen. Blumer beschrijft dat een dominante groep een ‘groep positie’ veronderstelt. Op grond van deze groep positie meent de dominante groep dat zij bepaalde voorrechten voor zichzelf kan opeisen. Een ondergeschikte groep wordt als bedreiging van het recht op schaarse goederen of privileges gezien.

Competitie om schaarse goederen wordt ook door andere auteurs aangewezen als reden voor het bestaan van vooroordelen (Blalock, 1967; Bobo, 1983; Quillian, 1995). Hoe meer de ondergeschikte groep als bedreiging voor bestaande voorrechten wordt gezien, hoe meer de dominante groep deze zal wantrouwen.

Van belang is de *gepercipieerde* bedreiging van gebruiken en voorrechten van de dominante groep. Het gaat niet om de vraag of er in realiteit sprake is van bedreiging van bestaande privileges, maar om de vraag of en in welke mate de ondergeschikte groep als bedreiging ervaren wordt.

Bedreiging in de vorm van competitie om schaarse middelen en voorrechten kan worden getypeerd als realistische bedreiging. Onder realistische bedreigingen vallen alle *gepercipieerde* bedreigingen op het welzijn van een groep (Stephan et al., 1999).

Naast realistische bedreigingen worden symbolische bedreigingen onderscheiden. Symbolische bedreiging kan ontstaan als gevolg van verschillen in normen, waarden en geloofsovertuigingen. Symbolische bedreigingen vormen een bedreiging voor het wereldbeeld van een groep (Stephan et al., 1999).

Behalve door *gepercipieerde* bedreiging van de ‘eigen’ groep, kan contact tussen mensen met een verschillende achtergrond ook om andere redenen leiden tot een afname van onderling vertrouwen. Afstand en wantrouwen ten opzichte van ‘anderen’ kan ook het gevolg zijn van emotionele reacties.

Angst blijkt een belangrijke rol te spelen in relaties tussen verschillende individuen en groepen (Barna, 1983; Wilder, 1993). Dat dit ook in de Nederlandse samenleving het geval is, blijkt uit het werk van Dijker (1987). Hij beschrijft hoe Nederlanders, anders dan tijdens ontmoetingen met andere bevolkingsgroepen, vaak gevoelens van irritatie ondervinden tijdens ontmoetingen met Turken en Marokkanen.

Angst die ontstaat bij contact tussen verschillende personen of groepen kan verschillende gevolgen hebben. Het zal de reacties, zowel in gevoel als in gedrag, van personen en groepen versterken. Over het algemeen zal dit een negatief effect hebben op het onderling contact (Stephan en Stephan, 1985; Plant en Devine, 2003).

Angst zal bovendien gepaard gaan met gevoelens van onzekerheid (Gudykunst, 1988). Deze onzekerheid kan zich vertalen in een gebrek aan vertrouwen of zelfs wantrouwen van de 'ander' (Demerath, 1993).

Aanwijzingen voor de relevantie van de conflict theorie worden gevonden in verschillende studies. Anderson en Paskeviciute (2006) laten zien dat etnische verscheidenheid negatief gerelateerd lijkt aan het algemeen sociaal vertrouwen binnen verschillende landen. Hoe groter de etnische verscheidenheid binnen een land, hoe lager het vertrouwen.

Op lokaal niveau zijn vergelijkbare resultaten gevonden (Pennant, 2005; Leigh, 2006). Ook wanneer er sprake is van een experimentele onderzoeksopzet, blijkt verscheidenheid een negatief effect te hebben op onderling vertrouwen (Glaeser et al., 2000; Fershtman en Gneezy, 2001).

Het werk van Elling (2002, 2004) toont aan dat de ideeën van de conflict theorie ook binnen (Nederlandse) sportbeoefening relevant zijn. Zij geeft aan dat er naast processen van insluiting, ook processen van uitsluiting en distantie plaatsvinden in de sport. Elling stelt (2004, p. 351 – 352): *'De aanwezigheid van een enkele allochtone teamgenoot levert geen problemen op en wordt zelfs toegejuicht, maar zodra er aparte groepjes ontstaan, kan irritatie ontstaan en de sociale afstand zelfs worden vergroot.'*

Tijdens sportbeoefening en op sportverenigingen kan competitie om schaarse middelen plaatsvinden in de vorm van onderlinge strijd om prestige en positie binnen trainingsgroepen en (competitie)teams. Ook kunnen zich in de sportieve context gevoelens van angst en ongemak voordoen tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond.

In deze studie wordt onderzocht in welke mate er sprake is van wantrouwen en conflict tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond.

2.3 *Interetnisch contact in Nederland*

Alvorens studies over de rol van interetnisch contact in de sport besproken worden, wordt in deze paragraaf een algemeen beeld gegeven van onderzoek naar interetnisch contact in Nederland. Hoewel interetnisch contact in deze studies niet in sportieve context plaatsvindt, kunnen toch belangrijke inzichten worden verkregen uit de bestudering van deze literatuur.

In welke mate interetnisch contact voorkomt in Nederland en in hoeverre er verschillen bestaan tussen verschillende allochtone bevolkingsgroepen wordt onderzocht door Dagevos (2004).

Van de vier onderzochte bevolkingsgroepen, blijken Turken in de vrije tijd het minst contact te hebben met autochtonen. Ongeveer tweederde van de ondervraagde Turken gaat vooral met leden van de eigen groep om. Van de Marokkanen respondenten gaat ook meer dan de helft overwegend met leden van de eigen etnische groep om. Surinamers en Antillianen blijken wel een etnisch meer gemengde kennissenkring te hebben (Dagevos, 2004, p. 56).

Naast het feit dat Dagevos grote verschillen vindt in vrijetijdscontact met autochtonen tussen verschillende allochtone bevolkingsgroepen, stelt hij vast dat er, in tegenstelling van wat men zou verwachten, een afname is van contact met autochtonen. Ondanks het feit dat onderwijs- en arbeidsmarkt positie van allochtone groepen is verbeterd, lijkt dit niet te leiden tot een grotere menging met de autochtone bevolking. Het aantal Turken en Marokkanen van de tweede generatie dat voornamelijk met leden van de eigen groep omgaat blijkt de laatste jaren te zijn gestegen.

Het hebben van interetnisch contact blijkt dus nog altijd niet vanzelfsprekend in Nederland. Wellicht dat dit een van de redenen is voor de Nederlandse overheid om te pleiten voor een verhoging van de sportparticipatie van allochtone jongeren. Door een toename in sportparticipatie van allochtone jongeren moeten immers de ontmoetingskansen met autochtone jongeren worden vergroot (Ministerie van VWS, 2006) .

In een onderzoek naar de waarde van initiatieven om interetnisch contact te bevorderen, beschrijven Snel en Boonstra (2005) echter dat het bieden van zogenaamde ontmoetingskansen gezien kan worden als noodzakelijke, maar niet voldoende voorwaarde voor interetnisch contact. Anders gezegd: Ontmoeting leidt niet automatisch tot interetnisch contact.

In een analyse naar buurtgebonden ontmoetingsactiviteiten, beschrijven Snel en Boonstra (2005) dat er twee belangrijke redenen zijn voor het in beperkte mate voorkomen van interetnisch contact tussen autochtonen en allochtonen: de sterke mate van segregatie in de buurt en ‘soort zoekt soort’-gedrag.

In buurten waar sprake is van een hoge mate van etnische segregatie zijn de mogelijkheden om interetnisch contact te bewerkstelligen beperkt. Hierop wijzen ook Gijsberts en Dagevos (2005). Zij beschrijven dat wanneer het aandeel niet-westerse allochtonen in een bepaalde buurt boven 50 procent stijgt, contact tussen allochtonen en autochtonen afneemt. Ook een snelle stijging van het aandeel niet-westerse allochtonen leidt tot een afname in contact.

In buurten waarin segregatie minder ver is voortgeschreden blijkt dat de wil om contact te hebben met buurtgenoten met een verschillende etnische achtergrond niet altijd aanwezig is. Ontmoetingsactiviteiten blijken dan vooral een manier om medeautochtone of medeallochtone buurtbewoners beter te leren kennen.

Voorbeelden van de afwezigheid van de wil om contact te hebben met allochtone buurtbewoners komen ook naar voren in het werk van Blokland (Blokland-Potters, 1998; Blokland, 2003). Onderscheid langs etnische lijnen wordt volgens haar door oorspronkelijke buurtbewoners aangewend om de samenstelling van de 'peer group' te behouden. Uitsluiting van allochtone buurtbewoners is niet het gevolg van vooroordelen, maar moet begrepen worden als variant van de algemene geslotenheid van een gemeenschap ten opzichte van buitenstaanders.

Dat de wil om contact te hebben met mensen van een andere etnische achtergrond ook niet altijd aanwezig is bij sportbeoefenaars, blijkt uit de studie van Veld (2004). In zijn onderzoek beschrijft hij een etnisch gemengde voetbalvereniging waar de gezamenlijke sportbeoefening niet leidt tot menging van sociale contacten: *'Deze etnische diversiteit manifesteert zich niet zozeer in menging als in gescheidenheid. Vooral gescheidenheid tussen autochtonen en etnische minderheden. Een gegeven is dat in de seniorenelftallen haast geen leden van etnische minderheden spelen. Deze teams zijn overwegend 'blank' terwijl de jeugdteams overwegend 'zwart' zijn.'* (Veld, 2004, p. 96)

Uit dit voorbeeld blijkt dat ook binnen een etnisch gemengde sportvereniging nauwelijks interetnisch contact kan plaatsvinden. Op de mate van voorkomen van interetnisch contact in de sport wordt in de volgende paragraaf dieper ingegaan.

2.4 Interetnisch contact in de sport

Interetnisch contact in de sport is in Nederland door verscheidene auteurs onderzocht.

Een van de eerste onderzoeken is in opdracht van de gemeente Rotterdam uitgevoerd door Duyvendak et al. (1998). Door gebruik te maken van enquêtes onder de Rotterdamse bevolking en sporters en middels het interviewen van sleutelfiguren in de sport analyseren de auteurs in hoeverre sport bijdraagt aan integratie van allochtonen. Duyvendak et al. constateren dat interetnisch contact in de sport minder vaak wordt aangetroffen dan men zou mogen verwachten. Zij vinden dat bij sportbeoefening vaak een bepaalde etnische groep numeriek en cultureel dominant is. Daarnaast blijkt dat het lid zijn van dezelfde vereniging weinig zegt over de mate van menging tussen verschillende etnische groepen. Duyvendak et al. (1998, p. 62) concluderen dat er een discrepantie bestaat tussen de theorie van etnisch gemengde en de praktijk van etnisch gescheiden sportbeoefening. De auteurs spreken in dit verband over een discrepantie tussen de theorie van menging en de praktijk van separatie.

Verweel et al. (2005) richten zich in hun studie op de ontwikkeling van sociaal kapitaal door allochtonen. Zij bespreken in dit verband de positieve rol van sportverenigingen. Voor zowel allochtonen als autochtonen fungeren sportverenigingen als ‘broedplaatsen’ voor sociaal kapitaal. Bovendien wijzen zij op het feit dat verandering in beeldvorming hoofdzakelijk in positieve zin plaatsvindt. Een eenzijdige voorkeur voor sportbeoefening in gemengde verenigingen is volgens de auteurs niet wenselijk. Resultaten wijzen uit dat gemengde sportbeoefening naast een toename in *bridging* sociaal kapitaal ook tot meer *bonding* leidt, en bij sporten in eigen kring (op een ‘zwarte’ vereniging) naast *bonding* ook *bridging* sociaal kapitaal wordt ontwikkeld.

Elling (2002) geeft in haar proefschrift een complexer beeld van interetnisch contact in de sport. Zij toont aan dat er gelijktijdig processen van in- en uitsluiting plaatsvinden op diverse niveaus in de sport. Deze in- en uitsluitingprocessen zijn gerelateerd aan identificatie en verbondenheid met bepaalde etnische, maar ook andere sociale, groepen. Doordat vaak complexe relaties bestaan tussen processen van identificatie (insluiting) en distantie (uitsluiting) en deze tegelijkertijd optreden, kan de sport volgens Elling niet eenduidig beschouwd worden als een wenselijke of onwenselijke sociale praktijk. Het is eveneens niet mogelijk een eenduidig antwoord te formuleren op de vraag of sport integratie bevordert of belemmert.

In een van haar latere werken onderzoekt Elling (2004) de vermeende ‘verbroedering’ door sport. Uit een eerdere studie is al gebleken dat de meeste contacten in de sport beperkt blijven tot de sportbeoefening (Elling en de Knop, 2001). Het maken en onderhouden van contact blijkt desalniettemin een belangrijke motivatie om een sport te beoefenen (Janssens et al., 2003).

Elling (2004) interviewt 30 respondenten die een teamsport beoefenen of hebben beoefend. De helft van de respondenten heeft gevoetbald. Uit deze interviews blijkt eveneens dat contact in de meeste gevallen beperkt blijft tot de sportbeoefening. De meeste ondervraagden beschouwen kennissen uit de sport vooral als goede bekenden en in mindere mate als vrienden.

Soortgelijke bevindingen doet Veld (2004). Uit interviews en observaties bij vier voetbalverenigingen blijkt dat het beeld dat allochtone en autochtone sporters van elkaar hebben over het algemeen positief is. Contact tussen deze groepen vindt echter vrijwel uitsluitend plaats op de vereniging. Buiten de vereniging wordt vooral omgegaan met een etnisch (en sociaal) homogene vriendengroep.

Wederom moet geconcludeerd worden dat interetnisch contact in de sport over het algemeen niet leidt tot etnisch gemengde vriendschappen. De vriendschappen die door Veld (2004) wel gevonden worden, blijken vaak buiten de sportbeoefening ontstaan te zijn.

Van der Meulen (2007) analyseert in hoeverre lidmaatschap van een sportvereniging verbondenheid tussen autochtonen en allochtonen bevordert. Uit onderzoek onder 2000 volwassenen blijkt dat autochtonen die lid zijn (geweest) van een sportvereniging vaker een allochtone kennis en meer vertrouwen in allochtonen hebben, dan autochtonen die geen lid zijn geweest. Belangrijkste verklarende factor voor dit verschil is de etnische samenstelling van het sportgezelschap. Gezamenlijke sportbeoefening met allochtonen heeft dus positieve effecten op zowel het hebben van een allochtone kennis als het hebben van vertrouwen in allochtonen.

Een opvallend resultaat in het onderzoek van Van der Meulen (2007) is dat regelmatig napraten (na de sportbeoefening) een negatief effect heeft op het vertrouwen in allochtonen.

2.5 *Discussie*

Het beeld dat ontstaat over interetnisch contact in de sport is complex.

Uit participatiecijfers blijkt dat sport nog altijd een manier is waarop leden van verschillende etnische groepen zich van elkaar onderscheiden. Ook binnen sporten en sportverenigingen wordt sport voornamelijk binnen etnisch homogene groepen beoefend. Interetnisch contact wordt in de sport minder vaak aangetroffen dan men op grond van het optimisme van beleidsmakers zou mogen verwachten.

In welke mate interetnisch contact plaatsvindt is niet duidelijk. Contacten tussen autochtonen en allochtonen vinden vrijwel uitsluitend plaats op de sportvereniging. Echte vriendschappen lijken uit het contact niet te ontstaan. Buiten de vereniging begeeft men zich voornamelijk in een etnisch (en sociaal) homogene vriendengroep.

Er wordt echter ook empirische ondersteuning voor de contacthypothese gevonden. Wederzijdse beeldvorming wordt over het algemeen in positieve zin beïnvloed door gezamenlijke sportbeoefening. Bovendien zijn er aanwijzingen gevonden dat de kans dat autochtonen een allochtone kennis hebben wordt vergroot.

In de bestudeerde literatuur kunnen aanwijzingen worden gevonden voor zowel de contacthypothese als de conflict theorie. Over ‘het gelijk der theorieën’ is nog geen uitspraak te doen. In het vervolg van deze scriptie wordt antwoord gegeven op de vraag in hoeverre er sprake is van interetnisch contact in verschillende sporten en of dit contact leidt tot een toename van solidariteit tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond.

Voorlopig lijkt de conclusie van Elling (2002) – dat sport niet eenduidig beschouwd worden als een wenselijke of onwenselijke sociale praktijk – ook van toepassing indien gekeken wordt naar interetnisch contact.

Hoofdstuk III

METHODOLOGIE

In dit hoofdstuk wordt de methodologie van het onderzoek beschreven.

In paragraaf 3.1 worden enkele belangrijke concepten beschreven. Er wordt uitgelegd wat in dit onderzoek verstaan wordt onder interetnisch contact. Ook wordt in deze paragraaf het onderscheid tussen allochtoon en autochtoon verhelderd.

De verschillende onderzoeksvragen worden besproken in paragraaf 3.2.

Om de onderzoeksvragen zo goed mogelijk te kunnen beantwoorden is ervoor gekozen gebruik te maken van twee verschillende onderzoeksmethoden. Voor dit onderzoek zijn interviews afgenomen en trainingen bijgewoond.

Paragraaf 3.3 geeft de belangrijkste karakteristieken van de onderzoekspopulatie weer. Naast informatie over sociaaldemografische kenmerken worden gegevens over de sportbeoefening getoond.

Paragraaf 3.4 verschaft informatie over de sportverenigingen die de locatie vormen voor het onderzoek.

In paragraaf 3.5 worden de verschillende methoden van dataverzameling kort behandeld. De vragenlijst die gebruikt is tijdens de interviews, is in deze scriptie opgenomen als bijlage.

3.1 *Concepten en definities*

Het centrale onderwerp van deze scriptie is interetnisch contact in de sport. Hoewel iedereen wel een algemeen idee heeft bij wat er met interetnisch contact bedoeld wordt, is het toch van belang te specificeren wat in dit onderzoek onder interetnisch contact verstaan wordt.

Een vraag die op het eerste gezicht makkelijk te beantwoorden lijkt, is wat wordt verstaan onder contact. Men zou kunnen zeggen dat gezamenlijk sport wordt beoefend, er sprake is van contact. In deze scriptie wordt echter verondersteld dat dit niet het geval hoeft te zijn. Gezamenlijke sportbeoefening leidt niet automatisch tot contact. Om dit standpunt te verduidelijken, moet een onderscheid gemaakt worden tussen ontmoeting en contact.

Ontmoeten wordt door het *Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal* gedefinieerd als ‘toevallig tegenkomen’ of ‘volgens afspraak samenkomen met’. Contact is: ‘onderlinge verbinding, betrekking, voeling’ (Den Boon en Geeraerts, 2005).

Uit deze definities valt af te leiden dat gezamenlijke sportbeoefening een vorm van ontmoeting is, maar niet per definitie een vorm van contact. Tijdens gezamenlijke sportbeoefening kan er contact plaatsvinden, maar dit hoeft zeker niet altijd het geval te zijn. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat er binnen een basketbalteam twee verschillende groepen ontstaan, waarbij er *binnen* de afzonderlijke groepen wel veel onderling contact plaatsvindt, maar *tussen* de groepen nauwelijks.

Het onderscheid dat in dit onderzoek gemaakt wordt tussen ontmoeting en contact ligt in het verlengde van het onderscheid dat Snel en Boonstra (2005) maken in hun onderzoek naar interetnisch contact. Zij stellen dat het bieden van zogenaamde ontmoetingskansen gezien kan worden als noodzakelijke, maar niet voldoende voorwaarde voor interetnisch contact.

In deze scriptie wordt kwalitatief onderzoek verricht naar interetnisch contact in de sport. Er is, met uitzondering van voetbal, relatief weinig bekend over interetnisch contact tijdens sportbeoefening in Nederland. Vanwege het verkennende karakter van dit onderzoek, is gekozen voor een brede definitie van interetnisch contact.

Onder interetnisch contact wordt verstaan: *‘Iedere vorm van onderlinge verbinding, zowel positief als negatief, die plaatsvindt tussen personen met een verschillende etnische achtergrond.’*

De brede definitie van interetnisch contact zorgt er enerzijds voor dat de onderzoeker geen relevante bevindingen buiten beschouwing laat en geeft anderzijds de geïnterviewde sportbeoefenaars de gelegenheid om alle in hun ogen belangrijke factoren met betrekking tot interetnisch contact te bespreken.

Een onderscheid wat in dit onderzoek vaak gemaakt wordt, is dat tussen allochtoon en autochtoon. Hoewel ook hiervoor geldt dat iedereen wel een algemeen idee heeft bij wat er met de verschillende begrippen bedoeld wordt, is het toch van belang te specificeren wanneer iemand in dit onderzoek als allochtoon beschouwd wordt.

In het verleden zijn er verschillende definities gehanteerd wanneer er werd gesproken over ‘allochtoon’. Sinds 1999 gebruikt het Centraal Bureau voor de Statistiek echter een standaarddefinitie.

Een persoon wordt als allochtoon beschouwd: ‘als ten minste één ouder in het buitenland is geboren.’ (CBS, 2000, p. 24)

Deze standaarddefinitie voor allochtoon wordt ook in dit onderzoek gebruikt en dient als fundament voor de bepaling van de etniciteit van respondenten.

Etniciteit is een zeer complex begrip dat verwijst naar een gezamenlijke identificatie. Een uitgebreide discussie over het begrip etniciteit ligt buiten de reikwijdte van deze scriptie.

Er is voor gekozen de etnische achtergrond van een respondent te bepalen aan de hand van het land waarin zijn of haar ouders geboren zijn. Als ten minste één ouder van de respondent in het buitenland is geboren, wordt de respondent verondersteld tot de etniciteit van dit land te behoren.

De bepaling van de etniciteit van respondenten wordt hieronder middels een aantal voorbeelden verduidelijkt:

- Een respondent waarvan beide ouders in Nederland zijn geboren heeft een Nederlandse etnische achtergrond
- Een respondent waarvan beide ouders in Marokko zijn geboren heeft een Marokkaanse etnische achtergrond
- Een respondent waarvan één van de ouders in Nederland en één van de ouders in Marokko is geboren heeft een Marokkaanse etnische achtergrond

3.2 Onderzoeksvragen

In deze scriptie staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

- *Is er sprake van interetnisch contact in de sport?*
- *Leidt interetnisch contact in de sport tot een toename van solidariteit tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond?*

Interetnisch contact in de sport is in Nederland door enkele auteurs onderzocht. Veel studies richten zich hoofdzakelijk op interetnisch contact in het voetbal. Er is relatief weinig bekend over interetnisch contact in andere sporten in Nederland. Om een algemeen beeld te krijgen van interetnisch contact in de sporten basketbal, kickboksen en tennis, zijn de volgende deelvragen opgesteld.

Deelvraag 1:

Is er tijdens sportbeoefening en op sportverenigingen voornamelijk sprake van interetnisch contact, of van vorming van etnisch homogene groepen?

Deelvraag 2:

Indien er sprake is van interetnisch contact, beperkt zich dit dan tot de sportbeoefening?

Deelvraag 3:

Wat is de aard van het interetnisch contact?

Sport wordt door beleidsmakers in Nederland gezien als een bindmiddel tussen verschillende bevolkingsgroepen. Door sportparticipatie van allochtone jongeren te stimuleren hoopt het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006) een bijdrage te leveren aan integratie. Of interetnisch contact in de sport leidt tot een toename van verbondenheid tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond en of sportbeoefenaars zelf van mening zijn dat sport een kan spelen in het integratieproces wordt middels de volgende deelvragen onderzocht.

Deelvraag 4:

Is er sprake van positieve beeldvorming over sporters met een andere etnische achtergrond?

Deelvraag 5:

Kan sport een rol spelen in integratie van mensen met verschillende etnische achtergronden?

In de bestudeerde wetenschappelijke literatuur wordt vrijwel geen aandacht besteed aan eventuele verschillen tussen sporten in intereetnisch contact. Om verschillen tussen sporten aan het licht te brengen, wordt in dit onderzoek een antwoord gezocht op de volgende vragen.

Deelvraag 6a:

Bestaan er verschillen tussen sporten in de hoeveelheid intereetnisch contact die plaatsvindt?

Deelvraag 6b:

Bestaan er verschillen tussen sporten in de aard van het intereetnisch contact?

Alle deelvragen worden beantwoord middels het afnemen van semigestructureerde interviews onder sportbeoefenaars en het observeren van sportbeoefenaars voor, tijdens en na de sportbeoefening. Met behulp van de antwoorden op deze deelvragen wordt antwoord gegeven op de centrale onderzoeksvragen.

3.3 Onderzoekspopulatie

Alle respondenten beoefenen een of meer van de volgende sporten: basketbal, kickboksen en tennis. Deze drie sporten zijn geselecteerd op grond van de te verwachten hoeveelheid interetnisch contact. Tennis is na voetbal en zwemmen de derde sport als het gaat om de hoeveelheid interetnisch contact die er plaats kan vinden. Basketbal en kickboksen zijn gekozen omdat deze sporten door relatief veel Antillianen, Arubanen & Surinamers (basketbal) en Marokkanen & Turken (vechtsport) beoefend worden (Van der Meulen en Ultee, 2006).

Het veldwerk voor dit onderzoek heeft plaatsgevonden op drie verschillende sportverenigingen in Rotterdam. Op iedere sportvereniging zijn vijf sportbeoefenaars geïnterviewd. Ook is op iedere vereniging met een trainer gesproken. In totaal zijn er 18 interviews afgenomen. Naast het afnemen van interviews, is het onderling contact tussen sporters voor, tijdens en na trainingen geobserveerd. Het veldwerk heeft plaatsgevonden op de volgende sportverenigingen: Rotterdam Zuid (Basketbal), R.B.V. Crooswijk (Kickboksen)¹ en R.S.T.V. Passing Shot (Tennis).

De onderzochte tennisvereniging is een *studententennisvereniging*. Hoewel er rekening moet worden gehouden met een mogelijke vertekening van de resultaten als gevolg van het feit dat de leden van deze vereniging uitsluitend een hoog opleidingsniveau hebben, is er uit praktische overwegingen toch voor gekozen op deze vereniging onderzoek te doen.

Deelnemers aan de interviews zijn rechtstreeks benaderd op de vereniging. De geïnterviewden zijn tussen de 14 en 32 jaar oud. Er zijn 7 autochtone en 8 allochtone sportbeoefenaars geïnterviewd. De geïnterviewden bestaan voor 80 % uit mannen en 20 % uit vrouwen. Een overzicht van de respondenten wordt gegeven in Tabel 1 op de volgende pagina.

---

¹ Op sportvereniging R.B.V. Crooswijk wordt, naast kickboksen, ook boksen beoefend. Er is voor gekozen onderzoek te doen bij kickboksen, omdat hier het aandeel vrouwelijke beoefenaars aanmerkelijk hoger is.

Tabel 1: Respondentenoverzicht

	Geslacht	Leeftijd	Nationaliteit	Etniciteit	Opleidingsniveau	Sport
Respondent 1	M	19	Nederlands	Nederlands	VWO	Basketbal
Respondent 2	M	14	Surinaams	Surinaams	VMBO	Basketbal
Respondent 3	M	22	Nederlands	Nederlands	VWO	Basketbal
Respondent 4	M	19	Nederlands	Kaapverdiaans	VWO	Basketbal
Respondent 5	M	18	Nederlands	Nederlands	VMBO	Basketbal
Respondent 6	M	16	Nederlands	Nederlands	Geen	Kickboksen
Respondent 7	V	18	Nederlands	Nederlands	VMBO	Kickboksen
Respondent 8	V	27	Belgisch	Surinaams	HBO	Kickboksen
Respondent 9	M	26	Nederlands	Antilliaans	MBO	Kickboksen
Respondent 10	M	17	Nederlands	Marokkaans	Basisonderwijs	Kickboksen
Respondent 11	M	27	Nederlands	Nederlands	Universiteit	Tennis
Respondent 12	M	32	Brits Guyanees	Brits Guyanees	Universiteit	Tennis
Respondent 13	M	29	Nederlands	Indonesisch	Universiteit	Tennis
Respondent 14	V	24	Nederlands	Brits	VWO	Tennis
Respondent 15	M	25	Nederlands	Nederlands	VWO	Tennis

Twee van de geïnterviewde tennissers beoefenen naast deze sport ook één van de andere onderzochte sporten. Respondent 11 beoefent naast tennis ook boksen. Respondent 13 combineert beoefening van tennis met basketbal. Zowel Respondent 11 als Respondent 13 beoefent de ‘tweede’ sport op een sportvereniging die niet onderzocht wordt. Aan beide respondenten is tijdens de interviews gevraagd of zij verschillen ervaren op het gebied van interetnisch contact tussen de verschillende sporten.

3.4 Beschrijving sportverenigingen

Het veldwerk voor dit onderzoek heeft plaatsgevonden op drie verschillende sportverenigingen in Rotterdam: Rotterdam Zuid (Basketbal), R.B.V. Crooswijk (Kickboksen) en R.S.T.V. Passing Shot (Tennis). Hieronder volgt een korte beschrijving van de sportverenigingen die de locatie vormen voor het onderzoek. Deze beschrijvingen zijn gedeeltelijk ontleent aan informatie op de websites van de verschillende sportverenigingen (zie p. 70).

Rotterdam Zuid (Basketbal)

Basketbalvereniging Rotterdam Zuid is opgericht in 1956. Het eerste herenteam van de vereniging heeft jarenlang in de hoogste nationale competitie gespeeld. Rotterdam Zuid heeft in het verleden Europacup-wedstrijden gespeeld in sportcomplex Ahoy Rotterdam.

Trainingen vinden plaats in verschillende sportgebouwen in deelgemeente Rotterdam Charlois. Thuishaven van Rotterdam Zuid is sporthal De Enk.

In 1996 is het ledenaantal van de vereniging teruggelopen tot 60. Na een herstel tot 150 leden, telt de vereniging momenteel ongeveer 100 leden. Leden van de vereniging zijn voornamelijk afkomstig uit nabijgelegen wijken en deelgemeenten.

Op Rotterdam Zuid zijn trainingen van 2 verschillende groepen geobserveerd. In totaal is iedere trainingsgroep meer dan 3 uur geobserveerd.

R.B.V. Crooswijk (Kickboksen)

Rotterdamse BoksVereniging Crooswijk is opgericht in 1971. Boksers van R.B.V. Crooswijk hebben gezorgd voor zowel nationale als internationale successen.

Er wordt door zowel de boksers als de kickboksers getraind in het verenigingsgebouw in Crooswijk.

Onlangs heeft de vereniging een teruggang in het ledental meegemaakt. Sinds 2004 is er echter weer een stijgend ledenaantal, mede door het aanbieden van kickboksen. De introductie van kickboksen in de vereniging heeft gezorgd voor een relatief hoog aantal vrouwelijke leden. Het aantal leden dat kickboksen beoefent is 50. Het totaal aantal leden ligt boven de 100. Leden van R.B.V. Crooswijk komen voor een belangrijk deel uit de buurt, maar er is ook een aantal leden dat in verder gelegen delen van Rotterdam, of zelfs daarbuiten, woont.

Er zijn trainingen van 2 verschillende groepen bijgewoond. Iedere trainingsgroep is meer dan 4,5 uur geobserveerd.

R.S.T.V. Passing Shot (Tennis)

De Rotterdamse StudentenTennisVereniging Passing Shot is opgericht in 1969. De tennisvereniging is gericht op studenten en verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Trainingen vinden 's winters plaats in het sportgebouw van de Erasmus Universiteit Rotterdam en 's zomers op sportpark IJclub Kralingen.

Het ledenaantal van R.S.T.V. Passing Shot is al een aantal jaar stijgend. De vereniging telt op dit moment ongeveer 200 leden. Leden van de vereniging zijn allen hoog opgeleid en afkomstig uit alle delen van Rotterdam.

Er is op de vereniging geobserveerd bij trainingen van 3 verschillende groepen. Iedere trainingsgroep is meer dan 2 uur geobserveerd.

3.5 *Dataverzameling*

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden is gekozen voor twee verschillende vormen van dataverzameling. Een antwoord op de vraag in hoeverre er sprake is van interetnisch contact in de sport is hoofdzakelijk gebaseerd op de gesprekken die met verschillende sportbeoefenaars zijn gevoerd. In ieder interview is zo diep mogelijk op de onderzoeksvragen ingegaan. De observaties op sportverenigingen moeten gezien worden als controle en aanvullende bron van informatie.

3.5.1 *Interviews*

Er zijn, exclusief de trainers, vijftien sportbeoefenaars geïnterviewd met behulp van een vragenlijst. De inhoud van de vragenlijst is gebaseerd op bevindingen uit studies die in de literatuurstudie besproken zijn. De gebruikte vragenlijst is weergegeven in Bijlage A (p. 71).

Vragen 1 tot en met 7 hebben betrekking op de persoonlijke kenmerken van de respondent. Hiermee wordt de sociaalgeografische achtergrond van de respondent vastgesteld.

Vragen 8 tot en met 15 gaan over de sportbeoefening van de respondent. Uit deze vragen wordt duidelijk welke sport de respondent beoefent en in welke omgeving en hoe vaak hij die beoefent. Informatie over persoonlijke contacten en vriendschappen binnen de sportvereniging van de respondent wordt verkregen middels vragen 16 tot en met 28.

Vragen 29 tot en met 31 richten zich op interetnische contacten en vriendschappen buiten de sport(vereniging).

Vragen 32 tot en met 37 hebben als doel de hoeveelheid (en de aard van het) interetnisch contact op de sportvereniging in kaart te brengen.

Door middel van vragen 38 tot en met 42 wordt een meer algemeen beeld van interetnisch contact en integratie binnen de sport gevormd.

Deze vragen hebben tijdens de interviews als hulpmiddel, niet als voorschrift, gediend. Hoeveel aandacht aan verschillende vragen is besteed en welke onderwerpen naast de vragen ter sprake zijn gekomen is afhankelijk van iedere afzonderlijke respondent.

Er is door de onderzoeker geen strikte minimum of maximum duur van het interview vastgesteld. De interviews hebben een 'vrij' karakter gehad, waarbij de respondent de gelegenheid heeft gekregen alle in zijn of haar ogen belangrijke factoren met betrekking tot interetnisch contact te bespreken.

Deze opzet van de interviews maakt het mogelijk over bepaalde onderwerpen door te vragen en eventueel 'dieper liggende' factoren of processen aan het licht te brengen. Het gebruik van de vragenlijst verzekert de onderzoeker ervan dat alle in zijn ogen belangrijke onderwerpen besproken worden.

3.5.2 Observatie

Behalve door het afnemen van interviews, is informatie verzameld door het bijwonen van enkele trainingen op de sportverenigingen. De onderzoeker heeft geprobeerd door middel van observatie vast te stellen of er voor, tijdens en na de training sprake is van de vorming van etnisch gemengde, of etnisch homogene groepen.

Tijdens het bijwonen van trainingen is (onder andere) aandacht besteed aan de volgende vragen:

Ontstaan er voor, tijdens of na de sportbeoefening bepaalde groepen?

Wat is de etnische samenstelling van deze groepen?

Is er sprake van verschil in de aard van het contact tussen de verschillende groepen en binnen deze groepen?

Wordt er tijdens de sportbeoefening aangemoedigd?

Worden sportbeoefenaars uitgescholden of is er zelfs sprake van ongeoorloofd fysiek contact?

Wie worden door wie aangemoedigd, uitgescholden of onheus bejegend?

Informatie die via observatie is ingewonnen dient als aanvullend te worden beschouwd. Zij kan extra ondersteuning vormen voor resultaten die gevonden zijn via de interviews. De geobserveerde gedragingen kunnen deze resultaten echter ook tegenspreken.

HOOFDSTUK IV

RESULTATEN

De bevindingen uit het onderzoek worden in dit hoofdstuk gepresenteerd. De resultaten worden voor iedere onderzoeksmethode afzonderlijk weergegeven.

Paragraaf 4.1 beschrijft de algemene bevindingen die uit de interviews met sportbeoefenaars en observatie van trainingen naar voren zijn gekomen. De resultaten worden per onderwerp besproken. De onderwerpen die in de interviews aan bod zijn gekomen zijn: Persoonlijke contacten in de sport, interetnische contacten in de sport en sport en integratie. Middels het bijwonen van trainingen op de sportverenigingen is gekeken of het daadwerkelijke gedrag van sportbeoefenaars de antwoorden die in de interviews gegeven zijn bevestigt of juist ontkracht.

In paragraaf 4.2 worden verschillen in interetnisch contact tussen de verschillende sportverenigingen bestudeerd.

4.1 Algemene bevindingen

Bevindingen uit de interviews met sportbeoefenaars worden per onderwerp besproken. De volgende onderwerpen van gesprek worden achtereenvolgens besproken: Persoonlijke contacten in de sport, interetnische contacten in de sport en sport en integratie.

In paragraaf 4.1.1 wordt een overzicht gegeven van persoonlijke contacten die de geïnterviewden hebben in de sport.

In hoeverre contacten tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond voorkomen op de sportvereniging en van welke aard deze contacten zijn wordt weergegeven in paragraaf 4.1.2.

In paragraaf 4.1.3 wordt gediscussieerd over de rol die sport kan of moet spelen in processen van integratie. Aan de geïnterviewden is gevraagd of sport een rol moet spelen in deze processen en hoe het best een invulling kan worden gegeven aan deze rol.

4.1.1 Sociale contacten in de sport

Over het algemeen geven de geïnterviewde sportbeoefenaars aan de omgeving waarin zij een sport beoefenen belangrijk te vinden. Goed contact met medesporters speelt een belangrijke rol in de kwaliteit van de sportomgeving.

Uit de interviews op de verschillende sportverenigingen blijkt dat de sportbeoefenaars menen dat sociaal contact in de sport over het algemeen regelmatig aanwezig is. Bovendien is het contact vrijwel uitsluitend van positieve aard.

Dit geven ook de trainers op de verschillende sportverenigingen aan.

‘Iedereen heeft hier contact met elkaar. Dat moet ook wel, basketbal is een echte teamsport. Sommige van de jongens komen hier ook al bijna hun hele leven.’ (Trainer Basketbal)

‘Onderling contact.. Dat gaat wel goed hier. Dat zal je straks ook zelf wel zien. Iedereen loopt hier met mekaar te beppen.’ (Trainer Kickboksen)

‘Het is hier altijd heel gezellig tijdens de training. Soms een beetje tè gezellig. [Lacht, FE]’ (Trainer Tennis)

Uit observatie voor, tijdens en na de trainingen op de sportverenigingen blijkt ook dat er sprake is van positief onderling contact. Er worden grappen gemaakt en wordt er met elkaar gedold. Daarnaast voeren de sportbeoefenaars gesprekken over de sport of het dagelijks leven.

Op geen van de onderzochte sportverenigingen is gebleken dat iemand totaal geen contact heeft met zijn medesporters.

Hoewel er op alle sportverenigingen positief sociaal contact plaatsvindt, bestaan er enkele verschillen. Deze verschillen betreffen voornamelijk het moment waarop het onderlinge contact plaatsvindt. Over het algemeen vindt op alle onderzochte sportverenigingen voor, tijdens en na trainingen contact plaats. Het moment waarop het meeste onderlinge contact plaatsvindt, verschilt echter. De verschillen in contactmomenten op de sportverenigingen worden in paragraaf 4.2 uitgebreid behandeld.

De positieve onderlinge omgang die wordt gevonden leidt niet vanzelf tot affectieve relaties. Sportbeoefenaars op elk van de drie verenigingen geven aan dat het aantal medesporters dat zij als vriend beschouwen gering is. Een groot aantal respondenten geeft aan medesporters wel als goede kennissen te zien. Of zij een medesporter als vriend beschouwen blijkt in een aantal gevallen een lastige vraag.

‘Als vrienden. .. Tsja. .. Zijn het echt vrienden? .. Lastig. .. Wanneer beschouw jij iemand als vriend? (I: Het gaat er om of jij ze persoonlijk als vrienden beschouwt). Hmm. .. Ik vind het lastig, maar ik denk sommige wel en sommige niet.’ (I: Hoe zie je degenen die je niet als vrienden beschouwd dan wel?) Als heel goede kennissen. Als ik in de problemen zit, kan ik bij hun ook wel aankloppen. Maar we bellen niet regelmatig ofzo.’ (Respondent 11, Tennis)

Vaak blijken de vriendschappen die respondenten wel met medesporters hebben, ontstaan te zijn voor de sportbeoefening.

‘Eigenlijk heb ik maar één echte vriend hier [op de sportvereniging, FE]. (I: Waar ken je hem van?) Ik weet eigenlijk niet precies. Hij is al heel lang mijn vriend. .. (I: Ken je hem van school?) Nee. Meer van buiten. (I: Hij woont in de buurt?) Ja. (I: Zijn jullie hier samen gaan kickboksen?) Nee, niet echt. Hij trainde hier al. .. Hij wist dat ik veel interesse had in vechtsport. Toen zij hij een keer: ‘Kom gewoon een keer kijken’. En toen ben ik meegegaan. De eerste keer heb ik alleen gekeken. Daarna ben ik lid geworden.’ (Respondent 6, Kickboksen)

‘Ik heb hier twee goede vrienden. Die ken ik uit de buurt. We gaan ook altijd samen [naar de training, FE].’ (Respondent 10, Kickboksen)

Deze bevindingen sluiten aan bij de resultaten van onderzoek van Elling (2004) en Veld (2004). In beide studies wordt geconcludeerd dat er weinig 'echte' vriendschappen worden overgehouden aan gezamenlijke sportbeoefening. Sporters beschouwen kennissen uit de sport vooral als goede bekenden en in mindere mate als vrienden (Elling, 2004, p. 348).

Naast een onderscheid tussen goede kennissen en vrienden, blijkt er ook onderscheid gemaakt te worden tussen sportvrienden en andere vrienden. Zo blijkt dat enkele respondenten een medesporter wel als een vriend beschouwen, maar op de vraag of deze persoon ook buiten de sport een vriend is negatief antwoorden.

Uit de antwoorden van de geïnterviewden blijkt dus dat vriendschap een lastig begrip is. Waar bijvoorbeeld een respondent contact buiten de sport(vereniging) als expliciet criterium hanteert om medesporters wel of niet als vriend te beschouwen - *'Ik beschouw een medesporter als vriend, als ik hem buiten de sport ook zie.'* (Respondent 13, Tennis) - , geeft een andere sporter juist aan een medesporter wel als vriend te beschouwen, maar alleen als 'sportvriend'.

Samenvattend kan gesteld worden dat onderling contact op de sportverenigingen regelmatig voorkomt; zowel voor, tijdens, als na het sporten. Uit de interviews en observaties blijkt niet dat er bepaalde individuele of groepen sporters geïsoleerd worden. De aard van het onderlinge contact op de sportverenigingen is vrijwel uitsluitend positief.

Het aantal vriendschappen dat ontstaat uit dit contact is echter gering. Het maken van vrienden is voor veel sporters dan ook geen belangrijke motivatie om een sport te beoefenen. Goed contact met de medesporters wordt echter wel door alle sporters als zeer belangrijk ervaren.

In hoeverre de sociale contacten op de sportverenigingen etnisch gemengd zijn wordt besproken in de volgende paragraaf.

4.1.2 Interetnische contacten in de sport

Sport wordt door de Nederlandse overheid gezien als mogelijk bindmiddel tussen verschillende bevolkingsgroepen. Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006) probeert door middel van toenemende sportparticipatie van allochtone jongeren het aantal ontmoetingen tussen allochtone en autochtone jongeren te vergroten. Het ministerie hoopt via deze ontmoetingen de integratie van allochtone jongeren te stimuleren.

Een belangrijke vraag is of er gedurende ontmoetingen tijdens de sportbeoefening of op de sportvereniging ook daadwerkelijk contact plaatsvindt tussen allochtone en autochtone jongeren. Uit de interviews komt naar voren dat er onderscheid moet worden gemaakt tussen verschillende sporten en sportverenigingen. De respondenten die de sporten basketbal en kickboksen beoefenen geven aan dat zij dit in een gemengd gezelschap doen. Geïnterviewde tennissers geven echter aan dat de leden van de sportvereniging hoofdzakelijk autochtoon zijn.

'Hier komt echt van alles. Antillianen, Kaapverdianen, Turken, en jongens uit Oost-Europa. Je weet wel, wat eerst Joegoslavië was ... Ik heb vorig jaar in een team gezeten, daar was ik de enige autochtoon. Daar zaten een paar Antilliaanse jongens in, een jongen uit Kaapverdië, een Serviër.. Daar was ik de minderheid, zeg maar. [Licht, FE]' (Respondent 1, Basketbal)

'We hebben hier van alles wat. Antillianen, Surinamers, Turken, Marokkanen .. Volgens mij ook nog een Joegoslavische jongen. Ja, toch? [Vraag aan medesporter die naast haar staat, FE] (Medesporter: Ja. En een Pool . Hebben we hier ook.) Oh ja.. En zelfs een Pool.' (Respondent 8, Kickboksen)

'Er sporten hier ook wel jongens uit Suriname. En een paar Antillianen ook wel denk ik. Turken en Marokkanen weet ik eigenlijk niet zo goed. Het is toch voornamelijk blank, om het zo maar te zeggen.' (Respondent 11, Tennis)

Of er op de verschillende sportverenigingen een hoge mate van sociale en etnische menging plaatsvindt, is niet eenduidig te beantwoorden. Wat betreft de hoeveelheid contact die plaatsvindt tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond, blijken basketbal en kickboksen meer gemengd dan tennis. Dit lijkt echter een direct gevolg te zijn van het hogere aandeel allochtone beoefenaars van eerstgenoemde sporten. Er is niet gebleken dat allochtone tennissers minder contact hebben met autochtone tennissers dan allochtone basketballers met autochtone basketballers.

In het algemeen blijkt dat een aantal sportbeoefenaars met elkaar gemeen heeft dat een aanzienlijk deel van het contact dat zij hebben met allochtonen voortvloeit uit sportbeoefening.

Vier van de zeven autochtone respondenten blijkt buiten de sport weinig contact te hebben met allochtonen. Drie van de vier sporters die buiten de sport in beperkte mate contact hebben met allochtonen, geven aan dat zij slechts een enkele allochtone vriend hebben. Een van de autochtone sporters geeft aan zowel binnen als buiten de sport geen enkele vriendschap te hebben met een persoon met een verschillende etnische achtergrond. Het beperkte contact met allochtonen komt voor haar als een verrassing.

‘Nu ik er over nadenk .. Ik heb buiten de sport heel weinig contact met allochtonen. Ik heb ook geen allochtone vrienden of vriendinnen. Raar eigenlijk.’ (Respondent 7, Kickboksen)

Op de vraag of hij buiten de sport vriendschappen met personen met een andere etnische achtergrond heeft, geeft een tennisser een totaal ander antwoord.

‘Ja, één. .. Of nee, twee. .... [Noemt naam van vriend, FE] ook. Ik zit eraan te denken.. Die zie je niet meer als allochtoon. (I: Zie je hem tegenwoordig anders dan eerst?) Nee, dat eigenlijk niet. Ik bedoel meer dat ik bijna zou vergeten dat hij natuurlijk ook allochtoon is.’ (Respondent 11, Tennis)

Uit deze twee voorbeelden blijkt dat de geïnterviewde sporters zich niet direct bewust zijn van de etnische achtergrond van hun kennissen- en vriendenkring. Hoewel de ondervraagde sporters de etnische achtergrond van medesporters en vrienden vaak wel weten, moet er meestal even over nagedacht worden.

Bij vrijwel alle sporters lijkt de ‘etnische identiteit’ van anderen ondergeschikt te zijn aan de identiteit als medesporter, kennis of vriend. Dit geldt voor zowel de autochtone, als de allochtone sportbeoefenaars. Enkele respondenten die volgens de definitie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (2000) ‘allochtoon’ zijn, geven aan zich hier nauwelijks bewust van te zijn of zich ‘niet zo te voelen’.

Respondenten lijken geen onderscheid te maken tussen autochtone en allochtone sportbeoefenaars. Interetnische contacten op de sportverenigingen blijken sterk samen te hangen met meer algemene sociale contacten.

Uit observatie blijkt dat er op geen van de drie verenigingen sprake is van de vorming of het bestaan van groepjes sporters met een gemeenschappelijke etniciteit. Een enkele sporter suggereert wel een zekere mate van afzondering, maar nuanceert dat onmiddellijk zelf.

'Nee, er bestaan binnen de training geen aparte groepjes. Behalve die drie Marokkaanse jongens misschien. Die trekken een beetje naar elkaar toe. Maar die komen ook allemaal uit de buurt. (I: Die kenden elkaar al voordat ze hier kwamen sporten?) Ja, dat waren al vrienden.' (Nederlandse man, na training, Kickboksen)

Wanneer meer algemeen gevraagd wordt naar de hoeveelheid contact tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond, zijn de geïnterviewden positief. Op een enkele uitzondering na - *'Je ziet toch wel groepjes'* (Respondent 6, Kickboksen) - zijn alle respondenten van mening dat er evenveel contact plaatsvindt tussen sporters met een *verschillende* etnische achtergrond als tussen sporters met *dezelfde* etnische achtergrond tijdens de training.

Over de hoeveelheid contact tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond *voor* en *na* de training zijn de geïnterviewden iets voorzichtiger, maar over het algemeen stellen zij dat ook voor en na de training de hoeveelheid contact tussen sporters met een *verschillende* etnische achtergrond gelijk is aan de hoeveelheid contact tussen sporters met *dezelfde* etnische achtergrond.

Ook wanneer de aard van het contact dat de sporters met leden met dezelfde etnische achtergrond hebben wordt vergeleken met de aard van het contact dat zij hebben met medesporters met een andere etnische achtergrond, worden geen grote verschillen gevonden. Het contact tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond is vrijwel uitsluitend positief.

Hier geldt echter eveneens dat positieve onderlinge omgang niet vanzelfsprekend leidt tot affectieve relaties. Het aantal 'interetnische vriendschappen' dat ontstaat op de sportverenigingen blijkt beperkt.

Hoewel de aard van het interetnisch contact op de verschillende sportverenigingen in grote lijnen overeenkomt, kunnen er toch bepaalde verschillen worden onderscheiden. De verschillen in interetnisch contact, die samen hangen met de meer algemene verschillen in contactmomenten, worden in paragraaf 4.2 nader toegelicht.

4.1.3 Sport en integratie

In de interviews is aan de sporters hun mening gevraagd over de rol die sport kan (of moet) spelen in het proces van integratie. Ook is geïnterviewden gevraagd wat zij vinden van de rol die de Nederlandse overheid in het integratieproces speelt.

Deelname aan sport wordt door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006) als eerste stap gezien in het proces van integratie. Deze eerste stap moet vervolgens leiden tot zogenaamde sociaal-culturele integratie: acceptatie en wederzijds respect.

Dat er op de onderzochte sportverenigingen sprake is van wederzijdse acceptatie lijkt geen twijfel. In hoeverre sporters daadwerkelijk respect voor elkaar hebben is op het eerste gezicht minder duidelijk. De respondenten antwoorden gematigd positief op de vraag of op hun eigen sportvereniging sporters met een verschillende etnische achtergrond meer respect krijgen voor elkaar. Ongeveer de helft gelooft niet dat het samen sporten een effect heeft op het wederzijds respect. De andere helft stelt dat er een gering positief effect merkbaar is. Gezien de nadruk die, met name op de (kick)boksvereniging op wederzijds respect wordt gelegd, is deze bevinding toch enigszins opvallend. Eén van de geïnterviewden wijst op een mogelijke verklaring.

'Iedereen komt hier om hard te trainen en iedereen heeft respect voor elkaar. Dat moet ook wel bij deze sport. Als ik bijvoorbeeld met een van die meiden [Wijst naar een paar vrouwelijke sporters uit de beginnersgroep] sta te trainen, moet ik wel een beetje inhouden. (I: Leer je dat ook op de training? Krijg je meer respect voor elkaar?) Misschien een beetje. Maar dat moet gewoon in jezelf zitten. Als je dat niet hebt, moet je geen vechtsport gaan doen. Dan moet je maar lekker op straat gaan vechten, ofzo. Dan pas je hier niet tussen.' (Respondent 9, Kickboksen)

Wat uit bovenstaand interviewfragment naar voren komt, is dat wederzijds respect verondersteld wordt bij sportdeelname. Respect voor medesporters is al aanwezig, of zou aanwezig moeten zijn. Hierop wordt met name op de (kick)boksvereniging veel nadruk gelegd. Uit de interviews komt duidelijk naar voren dat mensen die alleen maar langskomen om te vechten hier aan het verkeerde adres zijn.

'Er kwam een keer een groep Marokkaanse jongens binnen. Een beetje bijdehand.. Je weet wel.. Met zo'n houding van: we gaan hier even lekker slaan en schoppen. Die hoeft ik er niet bij. Dat doen we hier niet hè, vechten. Dit is natuurlijk wel een vechtsport, maar we zijn hier aan het sporten. Omdat we goed willen worden in die sport. Niet alleen maar om met anderen te vechten.' (Trainer Kickboksen)

Uit de interviews blijkt dat de sociaal-culturele integratie waar het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006) over spreekt, niet als tweede, maar als eerste stap in het integratieproces gezien moet worden. Ook op de andere sportverenigingen worden acceptatie en wederzijds respect, zowel door de trainers als de sportbeoefenaars, als voorwaarde voor sportdeelname gezien.

De respondenten zijn over het algemeen zeer positief wanneer gevraagd wordt of wederzijds respect aanwezig is. Uit de volgende anekdote blijkt echter dat wederzijds respect niet altijd en overal vanzelfsprekend is.

‘Sporten op gelijk niveau is belangrijk. Dat dwingt respect af. Ik heb een tijdje bij ... [Noemt basketbalvereniging, FE] gespeeld. Daar zaten een paar Surinaamse jongens in het team. Die hadden duidelijk meer respect voor elkaar dan voor mij. Daar moest ik echt respect afdwingen. Pas toen ze zagen dat ik net zo goed was [als zij, FE], werd ik zeg maar ‘als gelijke gezien’. Dat heb ik vaker meegemaakt. Wat dat betreft zijn er echt verschillen tussen verenigingen.’ (Respondent 13, over Basketbal)

Waar de geïnterviewde sporters het over eens zijn, is de mate waarin sporters met een verschillende etnische achtergrond gelijk worden behandeld op de sportvereniging. Alle respondenten geven aan dat er sprake is van gelijke behandeling. Het oordeel van de geïnterviewden wordt door de observaties die gedaan zijn voor, tijdens en na de trainingen bevestigd.

De geïnterviewden, zowel de sportbeoefenaars als de trainers, zijn over het algemeen uitgesproken positief over interetnisch contact op de sportvereniging:

- Onderling contact komt in gelijke mate voor tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond als tussen sporters met dezelfde etnische achtergrond
- De aard van het interetnisch contact is vrijwel uitsluitend positief
- Er is sprake van acceptatie, gelijke behandeling en wederzijds respect

Gezien deze bevindingen, is het optimisme wat betreft de rol van sport in het integratieproces niet verrassend. Vrijwel alle sporters zijn van mening dat sporten op hun eigen sportvereniging integratie bevordert. Ook in het algemeen verwachten de geïnterviewden dat sport een bijdrage kan leveren aan integratie.

‘Ja, ik denk dat sport een hele goede manier is om integratie te bevorderen. Zeker in een teamsport. Dan gaat het [integratie, FE] vanzelf. Tenminste.. Dan moet wel iedereen eerlijk behandeld worden natuurlijk.’ (Respondent 1, Basketbal)

Over de vraag of sport ook een bijdrage *moet* leveren aan het integratieproces heerst een andere opvatting. De geïnterviewde sportbeoefenaars wijzen op het vrijwillige karakter van sportbeoefening.

‘Sporten kan wel helpen bij integratie, maar met tegenzin sporten werkt niet. Het moet niet verplicht zijn. Als kinderen verplicht moeten sporten en ze vinden het niet leuk, gaan ze zich afzonderen. Ik denk dat samen sporten alleen werkt als je dat zelf wilt’ (Respondent 13, Tennis)

Uit de antwoorden van de respondenten wordt nogmaals duidelijk dat er onder sportbeoefenaars al een zekere mate van sociaal-culturele integratie aanwezig dient te zijn. De wil - of op zijn minst een vorm van acceptatie - om met sportbeoefenaars met een andere etnische achtergrond te sporten moet een individu reeds bezitten.

De nadruk op het vrijwillige karakter van sportbeoefening roept de vraag op of actief overheidsingrijpen op het gebied van sportparticipatie gewenst is. Hierover oordelen de meeste respondenten, zij het onder enig voorbehoud, positief.

‘Ik vind de actieve rol van de overheid wel goed. Maar het moet wel begeleidend zijn, niet als verplichting. Ze moeten sporten promoten.’ (Respondent 3, Basketbal)

‘Ik vind het goed dat de overheid zich ook hierop richt. Ik denk dat sport een goede manier is om met elkaar in contact te komen’ (Respondent 8, Kickboksen)

‘Wat ik al zei: Ik denk dat samen sporten alleen werkt als je het zelf leuk vindt. De overheid kan niet verwachten dat iedereen gaat sporten. Ze [de overheid, FE] kunnen sporten proberen te stimuleren, maar het niet verplichten.’ (Respondent 15, Tennis)

Actief overheidsingrijpen op het gebied van sportparticipatie is volgens de respondenten zeker niet ongewenst, maar wel lastig. Veel geïnterviewden wijzen op mogelijk negatieve gevolgen van ‘tegen je zin’ sporten. Onvrijwillige deelname aan sport zal leiden tot (verdere) isolatie en afzondering van jongeren.

De geïnterviewden hebben grotendeels overeenkomstige ideeën over wat de Nederlandse overheid zou kunnen doen om sportparticipatie onder allochtone jongeren te stimuleren. De suggesties hebben voornamelijk betrekking op promotie in de buurt en op scholen.

In de buurt zou reclame kunnen worden gemaakt voor nabijgelegen sportverenigingen. Een aantal respondenten geeft aan dat zij verwachten dat met name allochtone bewoners vaak geen goed beeld hebben van de sport- (en recreatie-) mogelijkheden in de buurt.

Op scholen zou uitgebreidere voorlichting kunnen plaatsvinden over sporten en lokale sportverenigingen. Een enkele respondent geeft aan dat het goed zou zijn hiervoor ook bekende sportbeoefenaars te benaderen.

Een van de geïnterviewden heeft een meer concreet idee om sportparticipatie onder jongeren te bevorderen:

'Ik denk dat ze jongeren op school kennis moeten laten maken met verschillende sporten. (I: Op welke manier?) Bijvoorbeeld tijdens gymlessen ... Misschien is het ook een goed idee om jongeren een soort proefabonnement voor één of meerdere sportverenigingen aan te bieden. Dan kunnen ze goedkoop, of misschien zelfs gratis, kennismaken met een sport. Ik denk dat je jongeren zoveel mogelijk samen moet laten sporten. Dan merken ze vanzelf of ze het leuk vinden.' (Respondent 13, Tennis)

Volgens de respondenten is actief overheidsingrijpen op het gebied van sportparticipatie lastig. De vraag of actief overheidsingrijpen ten behoeve van integratie in meer algemene zin verstandig is, is ook aan de verschillende sportbeoefenaars voorgelegd. De geïnterviewden staan over het algemeen positief tegenover een actieve rol van de overheid.

'Ik denk dat het overheidsbeleid wel OK is. Ik heb er geen praktijkervaring mee, dus dat zeg ik een beetje op gevoel. Volgens mij is de overheid wel actief. Dat doen ze wel goed. (I: Vind je het belangrijk dat de overheid actief is op het gebied van integratie?) Ja, want als je niets doet, gaan groepen naast elkaar leven. Dan krijg je misschien zelfs een soort onderklasse. Zoals die Afrikaanse Amerikanen. ... Je moet allochtonen uit hun groep trekken. (I: Vind je dat allochtonen erg op hun eigen groep gericht zijn?) Nou ja, niet allemaal. Maar de allochtonen waar problemen mee zijn wel. Die zijn erg gesloten volgens mij.' (Respondent 11, Tennis)

Een enkele respondent is echter kritisch over beleidsmaatregelen die gericht zijn op de bevordering van integratie. Integratie is volgens hem een proces dat niet gestuurd kan worden en vanuit personen zelf zal moeten plaatsvinden. Bepaalde overheidsmaatregelen kunnen dan ook niet op zijn steun rekenen.

'Wij [de sportvereniging, FE] krijgen subsidie van de overheid voor ieder lid dat allochtoon is. Dat is gewoon discriminatie. Kijk we maken er natuurlijk wel gebruik van, maar bij ons is ieder lid gewoon een lid. Of je nou Nederlander, Surinamer of Serviër bent. (I: Vind je positieve discriminatie van bepaalde bevolkingsgroepen door de overheid een probleem?) Zeker. Discriminatie is discriminatie, toch?' (Trainer Basketbal)

Ondanks bovenstaande kritische beschouwing, kan het beleid dat de Nederlandse overheid momenteel op het gebied van integratie voert op goedkeuring van het merendeel van de sportbeoefenaars rekenen. Hoewel een tamelijk groot aantal respondenten twijfelt aan de effectiviteit van het beleid, is de gangbare opvatting dat de overheid *'doet wat ze kan'* (Respondent 15, Tennis)

Sport blijkt volgens de respondenten een positieve rol te kunnen spelen in het proces van integratie. Het vrijwel uitsluitend positieve interetnisch contact op de sportverenigingen kan wederzijds begrip en respect tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond positief beïnvloeden.

Uit de interviews komt duidelijk naar voren dat een bepaalde mate van integratie wel al aanwezig dient te zijn. Er wordt benadrukt dat acceptatie en respect voor zowel medesporters met *dezelfde* als medesporters met een *verschillende* etnische achtergrond als voorwaarden voor sportdeelname gezien moeten worden.

Hoewel gezamenlijke sportbeoefening wel lijkt te kunnen leiden tot een toename in sociaal-culturele integratie (acceptatie en wederzijds respect), moeten de positieve effecten niet overschat worden. Zoals eerder is vastgesteld, blijkt het aantal vriendschappen dat uit onderling contact op de sportvereniging voortkomt beperkt.

4.2 *Verschillen tussen sporten en sportverenigingen*

Op alle onderzochte sportverenigingen vindt interetnisch contact van positieve aard plaats. Ook vindt op alle verenigingen onderling contact voor, tijdens en na trainingen plaats. De hoeveelheid contact en het moment waarop het meeste onderlinge contact plaatsvindt, verschilt echter per vereniging.

Op de basketbalvereniging vindt onderling (interetnisch) contact voornamelijk plaats vlak voor, tijdens, en vlak na de sportbeoefening. Op deze momenten is het contact meestal niet langdurig. Er wordt gevraagd hoe het gaat, grappen gemaakt, en nieuwtjes uitgewisseld. Een enkeling blijft *na* de training nog ‘even hangen’. Op de vraag of er na het sporten wel eens op de vereniging wordt gebleven om wat te drinken of te praten, antwoordt een van de respondenten:

‘Eigenlijk niet. De kantine is hier alleen open op wedstrijddagen. De kantine is ook niet van ons [de basketbalvereniging, FE], maar hoort bij het sportcomplex ... We hebben wel een clubhuis. Vroeger gingen we daar nog wel heen, maar tegenwoordig eigenlijk nooit meer. (I: Weet je waarom dat niet meer gebeurt?) Goede vraag. Ik heb eigenlijk geen idee. ... [Roept naar medesporter, FE], weet jij waarom we nooit meer naar het clubhuis gaan? (Medesporter: Nee, niet echt. Dat is gewoon langzaam zo gekomen.) Ja, ik weet het ook niet. Er hebben ook nog maar een paar mensen de sleutel.’
(Respondent 1, Basketbal)

De afwezigheid van een mogelijkheid om op de trainingsgelegenheden iets te drinken lijkt een rol te spelen in het aantal sportbeoefenaars dat na de training nog even blijft kijken of napraten. Uit de reacties van verschillende basketballers wordt duidelijk dat in het verleden wel eens werd nagezeten in het clubhuis. Dit clubhuis blijkt enkele honderden meters van de trainingsgelegenheden te liggen. Een duidelijke reden voor de afname in het bezoek van het clubhuis kan door de respondenten niet gegeven worden. Wel wordt erop gewezen dat er de afgelopen jaren een aantal oudere spelers is vertrokken bij de vereniging.

Bij kickboksen vindt contact voornamelijk plaats vlak voor, en vlak na de sportbeoefening. *Tijdens* de training is er slechts vluchtig contact tussen de sportbeoefenaars. Contact tijdens de training beperkt zich over het algemeen tot aanmoedigen, aanwijzingen geven of een ‘practical joke’.

De reden dat contact tijdens de training vluchtig van aard is, is gelegen in de intensiteit van de trainingen. Voor veel kickboksers is het op peil houden (of brengen) van de conditie een belangrijke motivatie om de sport te beoefenen. Tijdens de trainingen moet er hard gewerkt worden. Te veel praten tijdens de training wordt bovendien niet gewaardeerd door de trainer.

'Iedereen praat met elkaar. Bij de beginners vind ik dat goed. Die moeten elkaar helpen en dingen leren. Maar bij die jongens die in de ring staan [gevorderde en wedstrijd- boksers, FE], die beginnen te praten als ze moe worden. Die smokkelen, zeg maar. Dat wil ik niet hebben.' (Trainer Kickboksen)

Vlak voor en vlak na de training is er in dezelfde mate contact als op de basketbalvereniging. Gesprekken vinden plaats in de sportzaal, de kantine, maar ook in de kleedkamers. Het contact voor en na de training is vaak niet langdurig.

'Meestal drinken ze nog wel even een drankje. Maar vaak niet meer dan één. Ze spreken elkaar nog even kort, maar na een kwartiertje is iedereen weer weg.' (Barjuffrouw, Kickboksen)

De tennissers hebben voor, tijdens en na de sportbeoefening contact. Het contact *voor* de training is, op een paar uitzonderingen na, niet langdurig. *Tijdens* de training is er vluchtig contact. Het contact *na* de training verschilt echter van het contact op de andere twee sportverenigingen. Op de tennisvereniging wordt vaker en langduriger dan op de andere onderzochte sportverenigingen nagezeten.

Hoewel er rekening moet worden gehouden met een mogelijke vertekening als gevolg van het feit dat de onderzochte tennisvereniging een *studententennisvereniging* is, lijkt het verschil niet alleen hierdoor verklaart te kunnen worden. De geïnterviewden die ook bij een 'reguliere' tennisvereniging lid zijn (geweest), geven aan dat ook hier regelmatig nog iets gedronken en nagepraat wordt. Een van de respondenten impliceert zelfs dat dit onderdeel is van de 'cultuur' van de sport.

'Nazitten hoort er eigenlijk een beetje bij. (I: Meer dan bij andere sporten?) Ja, vergeleken met andere individuele sporten wel. Tennis is wat dat betreft best een sociale sport. (I: Kan je dat verschil verklaren?) ... Eigenlijk niet echt. Ik denk dat dat met verschillen in de cultuur van sporten te maken heeft.' (Respondent 11, Tennis)

De geïnterviewde tennissers geven aan dat contact na sportbeoefening eerder regel dan uitzondering is. Ook uit observatie is gebleken dat na de training vaak enkele tennissers uit de groep nog even blijven praten of samen iets gaan drinken.

De trainer wijst erop dat dit in het zomerseizoen nog vaker het geval is.

'Nu spelen we in het sportgebouw van de universiteit, maar 's zomers spelen we bij een tennisvereniging hier in de buurt. Als het dan lekker weer is, blijven sommigen [leerlingen, FE] de hele dag op het terras hangen.' (Trainer, Tennis)

Er zijn verschillen tussen de onderzochte sportverenigingen in de hoeveelheid contact en het moment waarop het meeste onderlinge contact plaatsvindt. Een interessante vraag is of deze verschillen leiden tot een verschil in de bijdrage die een sport kan leveren aan integratie. Hoewel deze vraag moeilijk te beantwoorden is en gedeeltelijk buiten de reikwijdte van dit onderzoek ligt, kan toch een indicatie gegeven worden.

Zoals in hoofdstuk 3 reeds beschreven, beoefenen twee geïnterviewde tennissers naast deze sport ook één van de andere onderzochte sporten. Hoewel zij deze sport bij andere dan de onderzochte sportverenigingen beoefenen, kunnen zij een beeld geven van verschillen in interetnisch contact en de mogelijke bijdrage aan integratie van de verschillende sporten.

Met Respondent 11 (Tennis en Boksen) en Respondent 13 (Tennis en Basketbal) is over de volgende vragen gediscussieerd:

'Ben je van mening dat er verschil bestaat tussen de twee sporten die je beoefent, in de mogelijke bijdrage die zij kunnen leveren aan integratie?'

'Welke van de twee sporten die je beoefent, kan de grootste bijdrage leveren aan integratie?'

Beide respondenten menen dat er verschillen bestaan tussen de mogelijke bijdrage die de sporten kunnen leveren aan integratie. Als oorzaak voor de verschillen wordt gewezen op de verschillen in onderling contact. Beide respondenten onderstrepen de eerder in deze paragraaf besproken verschillen.

Respondent 11 stelt dat tennis in zijn ogen een grotere bijdrage kan leveren aan integratie dan boksen. Hoewel onderling contact op een tennisvereniging vaak in mindere mate een interetnisch karakter heeft dan op een boksvvereniging, is het interetnisch contact dat *wel* aanwezig is langduriger en diepgaander.

'Boksen heeft niet zo'n sociaal karakter. Daar hebben ze geen 'derde helft', om het zo maar te zeggen. Bij tennis is dat wel. Hier waren al wel een paar vriendschappen [van buiten de sportbeoefening, FE], maar er is ook meer toenadering.' (Respondent 11, Tennis en Boksen)

Hiernaast geeft de respondent aan dat het onderling contact tijdens de sportbeoefening bij tennis 'meer ontspannen' is. Tijdens bokstraining worden voornamelijk aanwijzingen en tips gegeven. Korte gesprekken tijdens de tennistraining hebben meer betrekking op het dagelijks leven van de sportbeoefenaars.

Respondent 13 gelooft op zijn beurt dat basketbal een grotere bijdrage kan leveren aan integratie dan tennis. Op een basketbalvereniging heeft een groot deel van het onderling contact een interetnisch karakter. Het team waar je als sportbeoefenaar deel van uitmaakt, bestaat vaak uit personen met verschillende etnische achtergronden.

'Bij een teamsport is er ook meer onderling contact dan bij een individuele sport. Ik denk ook dat het belangrijk is om samen een bepaalde prestatie te leveren.. of te willen leveren. Dan trek je naar elkaar toe.' (Respondent 13, Tennis en Basketbal)

Uit de interviews blijkt dat Respondent 11 de bijdrage die tennis aan het proces van integratie kan leveren hoger inschat dan de bijdrage die boksen kan leveren. Respondent 13 geeft aan de mogelijke bijdrage aan het integratieproces hoger in te schatten voor basketbal dan voor tennis.

Wanneer beide respondenten wordt gevraagd een rangschikking van de drie onderzochte sporten te maken op basis van de bijdrage die zij kunnen leveren aan integratie, blijkt dat zij hierover dezelfde mening hebben. De sport die de minst grote bijdrage kan leveren is (kick)boksen. Een grotere bijdrage kan worden verwacht van tennis. De grootste mogelijkheden ter bevordering van integratie biedt volgens beide respondenten basketbal.

De hierboven weergegeven rangschikking is uiteraard subjectief. Het valt echter op dat, wanneer de afgenomen interviews per sport(vereniging) worden vergeleken, basketballers inderdaad het meest positief zijn over de bijdrage die het sporten op de eigen vereniging levert aan integratie. Hoewel sportbeoefenaars op alle onderzochte verenigingen over het algemeen menen dat sporten op de eigen vereniging integratie bevordert, lijken de beoefenaars van basketbal hierover het meest zeker.

4.3 *Verschillen tussen allochtone en autochtone sportbeoefenaars*

Naast verschillen tussen beoefenaars van verschillende sporten, is het interessant te beschouwen of er verschillen zijn tussen allochtone en autochtone sporters. In totaal zijn er 8 allochtone en 7 autochtone sportbeoefenaars geïnterviewd. De allochtone sportbeoefenaars hebben vrijwel allemaal een verschillende etnische achtergrond. Alleen Respondent 2 en Respondent 8 hebben beiden een Surinaamse achtergrond. Omdat het aantal respondenten het niet toelaat resultaten per etnische groep te bespreken, is er voor gekozen verschillen te bespreken tussen de bredere groepen ‘allochtone sportbeoefenaars’ en ‘autochtone sportbeoefenaars’.

Op het eerste gezicht zijn er nauwelijks verschillen tussen allochtone als autochtone sportbeoefenaars. Wanneer de resultaten voor iedere groep afzonderlijk beschouwd worden, blijkt dat deze in zeer grote mate overeenkomen met de algemene bevindingen. Volgens zowel allochtone als autochtone respondenten komt onderling contact in gelijke mate voor tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond als tussen sporters met dezelfde etnische achtergrond, is de aard van het interetnisch contact is vrijwel uitsluitend positief en is er sprake van acceptatie, gelijke behandeling en wederzijds respect

Ook nadere beschouwing van de interviews brengt geen opvallende verschillen aan het licht. Er kunnen wel twee kleine verschillen gevonden worden.

- Autochtone sportbeoefenaars hebben, naast degenen met wie zij meestal trainen, meer medesporters op de vereniging die zij als vriend beschouwen.

Hoewel uit zowel de interviews als de observaties niet blijkt dat autochtone sporters meer contact hebben met medesporters dan allochtone sporters, geven autochtone respondenten vaker aan naast trainingsgenoten nog enkele medesporters als vriend te beschouwen.

Een verklaring voor dit - overigens geringe - verschil kan hier niet gegeven worden. Tijdens het onderzoek zijn hiervoor te weinig aanwijzingen gevonden. Als mogelijke verklaringen kan gedacht worden aan een verschil in de aard van het contact (dit is echter niet gebleken in het onderzoek), een verschil in ervaring van het contact, of een verschil in definitie van vriendschap.

- Allochtone sportbeoefenaars zijn positiever over de rol die sport kan spelen in het bevorderen van integratie

Vrijwel alle sportbeoefenaars zijn positief over de rol die sport kan spelen in het integratieproces. Allochtonen zijn hier echter nog iets meer van overtuigd dan autochtonen.

Het is niet geheel toevallig dat de enige respondent die sterk twijfelt over de mogelijkheid van sport om integratie te bevorderen - *'Ik denk dat samen sporten niet echt uitmaakt'* (Respondent 6, Kickboksen) - autochtoon is.

Reden van het iets grotere optimisme over de rol van sport onder allochtone sportbeoefenaars is mogelijk gelegen in het feit dat zij meer ervaring hebben met, of meer kennis hebben over, andere activiteiten die gericht zijn op het bevorderen van integratie.

In het algemeen kan gesteld worden dat er geen grote verschillen bestaan tussen allochtone en autochtone sportbeoefenaars op het gebied van contact binnen de sportvereniging. Er kunnen slechts twee relatief kleine verschillen worden gevonden tussen beide groepen. Mede gezien het geringe aantal respondenten, is het van belang deze verschillen niet te overschatten.

Hoofdstuk V

CONCLUSIE

In dit hoofdstuk wordt de conclusie van dit onderzoek uiteengezet. Er wordt een antwoord geformuleerd op de volgende deelvragen.

Deelvraag 1:

Is er tijdens sportbeoefening en op sportverenigingen voornamelijk sprake van interetnisch contact, of van vorming van etnisch homogene groepen?

Deelvraag 2:

Indien er sprake is van interetnisch contact, beperkt zich dit dan tot de sportbeoefening?

Deelvraag 3:

Wat is de aard van het interetnisch contact?

Deelvraag 4:

Is er sprake van positieve beeldvorming over sporters met een andere etnische achtergrond?

Deelvraag 5:

Kan sport een rol spelen in integratie van mensen met verschillende etnische achtergronden?

Deelvraag 6a:

Bestaan er verschillen tussen sporten in de hoeveelheid interetnisch contact die plaatsvindt?

Deelvraag 6b:

Bestaan er verschillen tussen sporten in de aard van het interetnisch contact?

Gebaseerd op de antwoorden op deze deelvragen, wordt een antwoord gegeven op de centrale onderzoeksvragen:

- *Is er sprake van interetnisch contact in de sport?*
- *Leidt interetnisch contact in de sport tot een toename van solidariteit tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond?*

Ten slotte worden de beperkingen van het onderzoek bediscussieerd en worden er aanbevelingen gedaan voor toekomstig onderzoek.

5.1 *Interetnisch contact in de sport*

Voor deze scriptie is kwalitatief onderzoek gedaan naar interetnisch contact tijdens sportbeoefening en op sportverenigingen. Middels het afnemen van interviews en het observeren van sportbeoefenaars voor, tijdens en na trainingen is inzicht verkregen in de mate waarin er sprake is van interetnisch contact in de sport. Ook de aard van het interetnisch contact en of dit contact zich beperkt tot de sportbeoefening zelf, of ook voor en na sportbeoefening plaatsvindt.

Aan de hand van de hiervoor gepresenteerde resultaten worden in deze paragraaf de verschillende deelvragen en de centrale onderzoeksvragen beantwoord.

Uit zowel de interviews als de observatie blijkt dat er op geen van de drie sportverenigingen sprake is van de vorming of het bestaan van groepjes sporters met een gemeenschappelijke etniciteit. Ook zijn, op een enkele uitzondering na, alle respondenten van mening dat er evenveel contact plaatsvindt tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond als tussen sporters met dezelfde etnische achtergrond. Sportbeoefenaars blijken geen onderscheid te maken tussen medesporters op grond van hun etnische achtergrond. Interetnische contacten op de sportverenigingen hangen sterk samen met algemene sociale contacten.

Deelvraag 1 wordt als volgt beantwoord: *Er is tijdens sportbeoefening en op sportverenigingen voornamelijk sprake van interetnisch contact.*

Op alle sportverenigingen vindt interetnisch contact plaats. De vraag wanneer dit contact plaatsvindt, is echter lastig eenduidig te beantwoorden. De hoeveelheid contact en het moment waarop het meeste onderlinge contact plaatsvindt, verschilt per sport(vereniging).²

In het algemeen kan gesteld worden dat op alle onderzochte sportverenigingen voor, tijdens en na de trainingen interetnisch contact plaatsvindt. Hierbij moet worden aangetekend dat het contact voor en na de training vaak niet langdurig is.

Het antwoord op *Deelvraag 2* luidt: *Het interetnisch contact beperkt zich niet volledig tot de sportbeoefening. Vlak voor en vlak na de training vindt ook contact plaats.*

---

² De verschillen in contactmomenten op de sportverenigingen worden bij de beantwoording van deelvragen 6a en 6b besproken.

Over de aard van interetnisch contact zijn alle geïnterviewde sportbeoefenaars positief. Volgens de respondenten is er op de sportvereniging sprake van acceptatie, gelijke behandeling en wederzijds respect. Ook uit de observaties blijkt dat dit het geval is. De sporters maken onderling grappen en voeren discussies over de sport of gebeurtenissen uit het dagelijks leven.

Deelvraag 3 wordt beantwoord door de volgende bevinding: De aard van het interetnisch contact is vrijwel uitsluitend positief.

Ondanks het feit dat de respondenten zeer positief zijn over het wederzijds respect tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond binnen de vereniging, gelooft ongeveer de helft van hen niet dat de gezamenlijke sportbeoefening hier een effect op heeft. De andere helft meent dat er een gering positief effect merkbaar is. Geen van de respondenten geeft aan als gevolg van contact in de sport anders over mensen met een andere etnische achtergrond te zijn gaan denken.

Deelvraag 4 wordt als volgt beantwoord: Er is in beperkte mate sprake van positieve beeldvorming over sporters met een andere etnische achtergrond.

Het optimisme onder de geïnterviewde sportbeoefenaars over de aard van het interetnisch contact vindt wel zijn weerspiegeling in de antwoorden op de vraag of sport een rol kan spelen in het integratieproces. Vrijwel alle respondenten zijn van mening dat sporten op hun eigen sportvereniging integratie bevordert. Ook in het algemeen verwachten de sporters dat sport een bijdrage kan leveren aan de integratie van mensen met verschillende etnische achtergronden.

Het antwoord op *Deelvraag 5* is: *Sport kan een positieve rol spelen in het integratieproces van mensen met verschillende etnische achtergronden.*

Allochtone respondenten lijken hierover zelfs iets positiever te oordelen dan autochtone sporters.

Op grond van de antwoorden op deelvragen 1 tot en met 5 kan geconcludeerd worden dat binnen de onderzochte sportverenigingen etnische scheidslijnen geen belangrijke rol spelen. Dit blijkt ook uit het feit dat een aantal respondenten zich niet direct bewust zijn van de etnische achtergrond van hun medesporters. Bij vrijwel alle sportbeoefenaars lijkt de 'etnische identiteit' van de ander ondergeschikt te zijn aan de identiteit als medesporter. Dit geldt voor zowel de geïnterviewde autochtone als allochtone sporters.

Naast het schetsen van een algemeen beeld van interetnisch contact in de sporten basketbal, kickboksen en tennis, heeft de onderzoeker zich ten doel gesteld verschillen tussen sporten aan het licht te brengen.

De hoeveelheid interetnisch contact die plaatsvindt blijkt groter te zijn op de basketbal- en de (kick)boksvereniging dan op de tennisvereniging. Deze bevinding is, gezien het hogere aandeel allochtone sportbeoefenaars op eerstgenoemde verenigingen, niet verrassend. Wanneer het lagere aandeel allochtone leden in ogenschouw genomen wordt, blijkt niet dat er op de tennisvereniging minder contact is tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond dan op de andere sportverenigingen. Nadere beschouwing van de hoeveelheid interetnisch contact laat zelfs zien dat contact *na* de training op de tennisvereniging het vaakst voorkomt.

Deelvraag 6a wordt als volgt beantwoord: *Er bestaan verschillen tussen sporten in de hoeveelheid interetnisch contact die plaatsvindt. Deze verschillen kunnen voor een groot deel toegeschreven worden aan het aandeel allochtone beoefenaars van de sport.*

De aard van het interetnisch contact op de verschillende sportverenigingen komt grotendeels overeen. Op alle onderzochte sportverenigingen is er sprake van interetnisch contact van positieve aard. Toch kunnen enkele kleine verschillen worden verondersteld.

Een aanwijzing hiervoor wordt gegeven door de verschillen in contactmomenten. De basketballers hebben vlak voor, tijdens, en vlak na de sportbeoefening. Op de (kick)boksvereniging is *tijdens* de training slechts vluchtig contact tussen sporters. Op de tennisvereniging vindt onderling contact vooral *na* de training plaats. Hoewel er in dit onderzoek geen grote verschillen zijn gevonden in de aard van het interetnisch contact, mag verwacht worden dat de verschillen in contactmomenten hier toch een zeker effect op hebben.

Een andere aanwijzing voor het bestaan van kleine verschillen tussen sporten vormt het oordeel van twee respondenten. Beide respondenten maken dezelfde rangschikking van de drie onderzochte sporten op basis van de bijdrage die zij kunnen leveren aan integratie. De grootste mogelijkheden ter bevordering van integratie biedt volgens beide respondenten basketbal. Een minder grote bijdrage kan worden geleverd door tennis. Van kickboksen wordt de minst grote bijdrage verwacht.

Het antwoord op *Deelvraag 6b* is: *Er bestaan geen grote verschillen tussen sporten in de aard van het interetnisch contact. Er zijn wel aanwijzingen gevonden voor het bestaan van minder grote verschillen.*

De antwoorden op de deelvragen en de resultaten van dit onderzoek in het algemeen maken duidelijk dat de eerste centrale onderzoeksvraag *Is er sprake van interetnisch contact in de sport?* beantwoord moet worden met: *Ja*.

Interetnisch contact blijkt op de onderzochte sportverenigingen vrijwel uitsluitend positief van aard te zijn; er is sprake van acceptatie, gelijke behandeling en wederzijds respect, en de sportbeoefenaars zelf geloven dat sport een positieve bijdrage kan leveren aan de integratie van mensen met verschillende etnische achtergronden.

In navolging van Elling (2004) moet er echter op gewezen worden dat positieve effecten van gezamenlijke sportbeoefening niet overschat moeten worden.

Ondanks het feit dat de geïnterviewde sportbeoefenaars zeer positief zijn over het interetnisch contact binnen de vereniging, gelooft ongeveer de helft van hen niet dat de gezamenlijke sportbeoefening een effect heeft op het wederzijds respect tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond. Ook blijkt dat het aantal ‘interetnische vriendschappen’ dat ontstaat op de sportverenigingen beperkt is.

De tweede centrale onderzoeksvraag *Leidt interetnisch contact in de sport tot een toename van solidariteit tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond?* kan op grond van de bevindingen in dit onderzoek niet eenduidig beantwoord worden.

Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat interetnisch contact niet vanzelfsprekend leidt tot positieve beeldvorming en een toename van solidariteit.

De *contacthypothese* - onderling contact zal leiden tot een toename van solidariteit voor ‘de ander’ - wordt door de bevindingen in dit onderzoek slechts gedeeltelijk ondersteund.

Positief interetnisch contact blijkt niet automatisch te leiden tot een toename van verbondenheid.

Het aantal ‘interetnische vriendschappen’ dat op de sportverenigingen ontstaat blijkt beperkt. Ook geeft geen van de geïnterviewde sporters aan als gevolg van contact in de sport anders over mensen met een andere etnische achtergrond te zijn gaan denken.

Wel denkt de helft van de respondenten dat gezamenlijke sportbeoefening een, zij het gering, positief effect heeft op het wederzijds respect tussen sporters met een verschillende etnische achtergrond en zijn vrijwel alle sportbeoefenaars optimistisch over de rol die sport kan spelen in het integratieproces.

De *conflict theorie* - interetnisch contact zal leiden tot onderling wantrouwen en conflict – vindt geen ondersteuning in dit onderzoek.

Er zijn geen aanwijzingen gevonden voor gepercipieerde bedreiging door andere (groepen) sportbeoefenaars of gevoelens van angst, irritatie of wantrouwen tijdens onderling contact. Ook is er tijdens het onderzoek op geen van de sportverenigingen sprake geweest van conflict.

Interetnisch contact blijkt op de onderzochte sportverenigingen vrijwel uitsluitend positief van aard te zijn; er is sprake van acceptatie, gelijke behandeling en wederzijds respect.

In het algemeen valt op dat gezamenlijke sportbeoefening slechts tot op bepaalde hoogte leidt tot affectieve relaties. De geïnterviewde sportbeoefenaars geven aan dat het aantal medesporters dat zij als vriend beschouwen gering is.

Gezamenlijke sportbeoefening blijkt voornamelijk te leiden tot ontwikkeling van sociaal kapitaal dat een inclusief karakter heeft. In de woorden van Putnam (2000): Er is op de onderzochte sportverenigingen voornamelijk sprake van ‘bridging’, en in mindere mate van ‘bonding’.

5.2 Kanttekeningen bij het overheidsbeleid

Op basis van de bevindingen van deze scriptie kunnen een aantal kanttekeningen geplaatst worden bij het overheidsbeleid ten aanzien van de sportparticipatie van allochtone jongeren.

De Nederlandse overheid heeft zich ten doel gesteld deelname aan sport onder allochtone jongeren te verhogen. Hogere sportparticipatie kan volgens het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006) bijdragen aan integratie.

In het algemeen wijzen de geïnterviewde sportbeoefenaars erop dat actief overheidsingrijpen op het gebied van sportparticipatie lastig is. Onvrijwillige deelname aan sport zal volgens de respondenten leiden tot (verdere) isolatie en afzondering van jongeren.

Sportparticipatie van allochtone jongeren kan volgens de respondenten het best gestimuleerd worden middels promotie in de buurt en op scholen. Een sporter stelt voor jongeren een proefabonnement voor één of meerdere sportverenigingen aan te bieden. Op die manier kan jongeren de mogelijkheid worden geboden kennis te maken met sporten.

De geïnterviewden staan in het algemeen positief tegenover actief overheidsingrijpen op het gebied van integratie.

Het Ministerie van VWS (2006, p. 1) onderscheidt drie stappen in het integratieproces. De eerste stap in het integratieproces is de deelname aan sport. Deze eerste stap moet vervolgens leiden tot zogenaamde sociaal-culturele integratie: acceptatie en wederzijds respect. Uiteindelijk kan gezamenlijke sportbeoefening zelfs leiden tot sociaal-affectieve integratie: onderlinge relaties en vriendschappen.

Uit de interviews komt duidelijk naar voren dat acceptatie en wederzijds respect, zowel door de trainers als de sportbeoefenaars, als *voorwaarden* voor sportdeelname gezien worden. De sociaal-culturele integratie waar het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport over spreekt, dient volgens de respondenten niet als tweede, maar als eerste stap in het integratieproces gezien te worden.

Ook blijkt dat de positieve effecten van gezamenlijke sportbeoefening niet overschat moeten worden. Sociaal-affectieve integratie vindt slechts tot op bepaalde hoogte plaats. Op alle onderzochte sportverenigingen is er sprake van interetnisch contact van positieve aard. Toch is het aantal 'interetnische vriendschappen' dat ontstaat beperkt.

5.3 *Beperkingen en aanbevelingen voor toekomstig onderzoek*

Dit onderzoek is hoofdzakelijk verkennend van karakter. Het veldwerk heeft plaatsgevonden op drie sportverenigingen in Rotterdam. Het aantal onderzochte sportverenigingen en het aantal geïnterviewde sportbeoefenaars is te klein om algemeen geldende uitspraken te doen.

Er is uit praktische overwegingen voor gekozen onderzoek te doen op een *studententennisvereniging*. Zowel tijdens het veldwerk als bij de analyse van de onderzoeksgegevens zijn er geen aanwijzingen gevonden voor afwijkende resultaten als gevolg van het feit dat de leden van deze vereniging uitsluitend een hoog opleidingsniveau hebben.

De onderzochte sportverenigingen kunnen, zij het in verschillende mate, worden getypeerd als etnisch gemengd. Alleen op de tennisvereniging zijn de leden hoofdzakelijk autochtoon. De respondenten die de sporten basketbal en kickboksen beoefenen geven echter aan dat zij dit in een gemengd gezelschap doen.

De omgeving waarin de sportverenigingen die de locatie vormen voor het onderzoek zijn ingebed, is stedelijk en etnisch gemengd. Leden van de sportverenigingen zijn vrijwel allemaal afkomstig uit wijken die als etnisch gemengd omschreven kunnen worden.

Onderzoek op meer sportverenigingen en onder een groter aantal sportbeoefenaars kan tot beter generaliseerbare bevindingen leiden over interetnisch contact in de (Nederlandse) sport. Het is interessant te beschouwen of de in dit onderzoek beschreven resultaten ook worden gevonden op sportverenigingen die wat betreft de etnische achtergrond van hun leden minder gemengd van aard zijn. Het is in dit verband ook nuttig om onderzoek te verrichten op sportverenigingen die gesitueerd zijn in een meer landelijke, of een etnisch meer homogene omgeving.

De resultaten van dit onderzoek wijzen ook op andere mogelijkheden voor toekomstig onderzoek.

Een opvallende bevinding, die ook in andere studies aan het licht komt, is dat gezamenlijke sportbeoefening slechts tot op bepaalde hoogte leidt tot affectieve relaties. Het aantal medesporters dat door de geïnterviewde sportbeoefenaars als vriend beschouwd wordt blijkt gering.

Toekomstig onderzoek kan meer inzicht verschaffen in de mate waarin, en de manier waarop, onderling contact leidt tot affectieve relaties tussen sporters.

De vraag of zij een medesporter als vriend beschouwen is voor een aantal sporters lastig te beantwoorden. Ook blijkt een aantal sportbeoefenaars onderscheid gemaakt te worden tussen 'sportvrienden' en andere vrienden.

Gezien deze bevindingen lijkt aanvullend onderzoek naar de betekenis en definitie van vriendschap in de sport wenselijk.

Onderzoek naar (verschillen in) de betekenis en definitie van vriendschap kan wellicht ook een verklaring bieden voor het in dit onderzoek gevonden resultaat dat autochtone sportbeoefenaars, naast degenen met wie zij meestal trainen, meer medesporters op de vereniging als vriend beschouwen dan allochtone sportbeoefenaars.

Toekomstig onderzoek kan zich ook richten op sociale netwerk analyse in een sportieve context. Middels sociale netwerk analyse kan meer structureel inzicht verkregen worden in verschillen tussen sportbeoefenaars op het gebied van sociale relaties. Verschillende sporten, leden van verschillende sportverenigingen of sporters binnen dezelfde vereniging kunnen met elkaar vergeleken worden.

BIBLIOGRAFIE

- Allport, G.W. (1954), *The nature of prejudice*, Cambridge, MA: Addison-Wesley.
- Anderson, C. J. en A. Paskeviciute (2006), *How Ethnic and Linguistic Heterogeneity Influence the Prospects for Civil Society: A Comparative Study of Citizenship Behavior*, *Journal of Politics*, 68, 783 – 802.
- Barna, L.R. (1983), *The stress factor in intercultural relations* In: D. Landis en R.W. Brislin (red.), *Handbook of intercultural training, Volume II*, New York: Pergamon, 19 – 49.
- Blalock, H.M. (1967), *Toward a Theory of Minority-group Relations*, New York: Wiley.
- Blokland-Potters, T. (1998), *Wat stadsbewoners bindt. Sociale relaties in een achterstandswijk*, Kampen: Kok Agora.
- Blokland, T. (2003), 'Goeie burens houwen zich op d'r eigen': *Interetnische verhoudingen, racisme en beleid voor achterstandswijken*, B en M: Tijdschrift voor beleid, politiek en maatschappij, 30 (2), 101 – 112.
- Blumer, H. (1958), *Race Prejudice as a Sense of Group Position*, *Pacific Sociological Review*, 1, 3 – 7.
- Bobo, L. (1983), *Whites' Opposition to Busing: Symbolic Racism or Realistic Group Conflict?*, *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 1196 – 1210.
- Boon, C.A. den en D. Geeraerts (red.) (2005), *Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse Taal*, Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie.
- Bottenburg, M. van, B. Rijnen en J. van Sterkenberg (2005), *Sports participation in the European Union. Trends and differences*, Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Bourdieu, P. (1984), *Distinction: a social critique of the judgement of taste*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1986), 'The forms of social capital' In: J.G. Richardson (red.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York: Greenwood Press, 241 – 258.
- Brewer, M.B. en N. Miller (1996), *Intergroup Relations*, Buckingham: Open University Press.
- Coakley, J. (2003), *Sports in society. Issues and controversies*, New York: McGraw-Hill.
- Cook, S.W. (1962), *The systematic analysis of socially significant events: A strategy for social research*, *Journal of Social Issues*, 18 (2), 66 – 84.
- Daal, H.J. van (2006), *Kleur in sport. Op zoek naar goede praktijken in multiculturele sportverenigingen*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Dagevos, J. (2005), *Gescheiden werelden? De etnische signatuur van vrijetijdscontacten van Minderheden*, *Sociologie* 1 (1), 52 - 69.

- Demerath, L. (1993). *Knowledge-based affect: Cognitive Origins of "Good" and "Bad"*, *Social Psychology Quarterly*, 56, 136 – 147.
- Dijker, A.J.M. (1987), *Emotional reactions to ethnic minorities*, *European Journal of Social Psychology*, 17, 305 – 325.
- Dotulong, J. en I. Westbroek (2005), *'Witte vlucht' uit voetbal Randstad*, NRC Handelsblad, 18 juni.
- Duyvendak, J.W., A. Krouwel, N. Boonstra en K. Kraaijkamp (1998), *Integratie door sport? Een onderzoek naar gemengde en ongemengde sportbeoefening van allochtonen en autochtonen*, Rotterdam: Gemeente Rotterdam.
- Elling, A. (2002), *'Ze zijn er (niet) voor gebouwd'. In- en uitsluiting in de sport naar sekse en etniciteit*, Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Elling, A. (2004), *'We zijn vrienden in het veld.'* *Grenzen aan sociale binding en 'verbroedering' door sport*, *Pedagogiek*, 24 (4), 342 – 360.
- Elling, A. en P. de Knop (2001), *Sport en sociale integratie: ervaringen en meningen uit het veld*, *Vrijtijdstudies*, 19, 35 – 52.
- Floyd, M.F. (1998), *Getting beyond marginality and ethnicity: The challenge for race and ethnic studies in leisure research*, *Journal of Leisure Research*, 30, 3 – 22.
- Fershtman, C. en U. Gneezy (2001), *Discrimination in a Segmented Society: An Experimental Approach*, *Quarterly Journal of Economics*, 116, 351 – 377.
- Glaeser, E.L., D. Laibson, J.A. Scheinkman and C.L. Soutter (2000), *Measuring Trust*, *Quarterly Journal of Economics*, 115, 811 – 846.
- Hanifan, L.J. (1916), *The rural school community center*, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 67, 130 – 138.
- Gijsberts, M. en J. Dagevos (2005), *Uit elkaars buurt. De invloed van etnische concentratie op integratie en beeldvorming*, Den Haag: SCP.
- Gudykunst, W.B. (1988), *Uncertainty and anxiety* In: Y.Y. Kim en W.B. Gudykunst (red.), *Theories in intercultural communication*, Newbury Park, CA: Sage, 123 – 156.
- Hoberman, J. (1997), *Darwin's athletes: How sport has damaged Black America and preserved the myth of race*, New York: Mariner Books.
- Jackson, J.W. (1993), *Contact theory of intergroup hostility: A review and evaluation of the theoretical and empirical literature*, *International Journal of Group Tensions*, 23, 43 – 65.
- Janssens, J., A. Elling en J. van Kalmthout (2003), *'Het gaat om de sport': Een onderzoek naar de sportdeelname van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen*, Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Leigh, A. (2006), *Trust, Inequality and Ethnic Heterogeneity*, *Economic Record*, 82, 268 – 280.
- Meulen, R. van der (2003), *Beoefening* In: K. Breedveld (red.) *Rapportage Sport 2003*, Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau, 71 – 97.

- Meulen, R. van der en W. Ultee (2006), *'Overbrugger of onderscheider?'* Hoe frequent ontstaat interetnisch contact via het sportverenigingsleven in Nederland?, *Tijdschrift voor Sociologie*, 27 (2), 109 – 130.
- Meulen, R. van der (2007), *Brug over woelig water. Lidmaatschap van sportverenigingen, vriendschappen, kennissenkringen en veralgemeend vertrouwen*, Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen
- Miller, P.B. en D.K. Wiggins (red.) (2004), *Sport and the color line: Black athletes and race relations in twentieth-century America*, New York: Routledge.
- Ministerie van VWS (2006), *Meedoen allochtone jeugd door sport*. Verkregen via http://www.minvws.nl/images/meedoen_tcm19-98754.pdf op 19-06-2008.
- Patchen, M. (1999), *Diversity and unity: Relations between racial and ethnic groups*, Chicago: Nelson-Hall.
- Pennant, R. (2005), *Diversity, Trust and Community Participation in England*, Home Office Research Development and Statistics Directorate Paper 253, London : Home Office .
- Pettigrew, T.F. (1998), *Intergroup contact theory*, *Annual Review of Psychology*, 49, 65 – 85.
- Pettigrew, T.F. en L.R. Tropp (2006), *A Meta-Analytic Test of Intergroup Contact Theory*, *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 751 – 783.
- Plant, E.A. en P.G. Devine (2003), *The antecedents and implications of interracial anxiety*, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 790 – 801.
- Putnam, R. (2000), *Bowling alone: the collapse and revival of American community*, New York: Simon & Schuster.
- Putnam, R. (2007), *E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century, The 2006 Johan Skytte Prize Lecture*, *Scandinavian Political Studies*, 30, 137 – 174.
- Quillian, L. (1995), *Prejudice as a Response to Perceived Group Threat: Population Composition and Anti-immigrant and Racial Prejudice in Europe*, *American Sociological Review*, 60, 586 – 611.
- Ridgeway, C.L. (1991), *The social construction of status value: Gender and other nominal characteristics*, *Social Forces*, 70, 367 – 386.
- Snel, E. en N. Boonstra (2005), *De waarde van interetnisch contact. Een onderzoek over initiatieven en beleidsprojecten om interetnisch contact te bevorderen* In: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, *Niet langer met de ruggen naar elkaar. Een advies over verbinden*, RMO advies, 37, 87 - 170.
- Stephan, W.G. en C.W. Stephan (1985), *Intergroup anxiety*, *Journal of Social Issues*, 41 (3), 157 – 166.
- Stephan, W.G., C.W. Stephan en W.B. Gudykunst (1999), *Anxiety in intergroup relations: A comparison of anxiety/uncertainty management theory and integrated threat theory*, *International Journal of Intercultural Research*, 23, 613 – 628.

- Veld, Th. (2004), *Interetnische contacten op portieken en in voetbalclubs: De ervaringen van allochtone en autochtone bewoners uit de Schilderswijk en Bouwlust*, Rotterdam: ISEO, Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Verweel, P., J. Janssens en C. Rocques (2005), *Kleurrijke zuilen: Over de ontwikkeling van sociaal kapitaal door allochtonen in eigen en gemengde sportverenigingen*, *Vrijtijdstudies*, 23 (4), 7 – 22.
- Wilder, D.A. (1993), *The role of anxiety in facilitating stereotype judgment of outgroup members* In: D.M. Mackie en D.L. Hamilton (red.), *Affect, cognition, and stereotyping: Interactive processes in group perception*, Orlando: Academic Press, 87 – 110.

GERAADPLEEGDE WEBSITES

Website basketbalvereniging Rotterdam Zuid: <http://www.rotterdamzuid.com/>

Website R.B.V. Crooswijk: <http://www.rbvcrooswijk.nl/>

Website R.S.T.V. Passing Shot: <http://www.passingshot.nl/>

BIJLAGE A

Vragenlijst interviews

Kenmerken respondent:

1. Wat is je voornaam?
2. Wat is je geslacht?
3. Wat is je woonplaats?
4. Wat is je leeftijd?
5. Wat is je opleidingsniveau?
6. Waar ben je geboren?
7. Waar komen je ouders vandaan?
8. Welke sport beoefen je?

Achtergrond sport en vereniging:

9. Hoe lang beoefen je deze sport al?
10. Waarom heb je voor deze sport gekozen?
11. Bij welke vereniging beoefen je deze sport?
12. Hoe lang ben je lid van deze vereniging?
13. Waarom heb je voor deze vereniging gekozen?
14. Welke etnische achtergrond hebben de leden van je sportvereniging?
15. Hoe vaak sport je (per week)?

Persoonlijke contacten binnen de sport/vereniging:

16. Met wie train je meestal? Dezelfde of verschillende personen?
17. Welke etnische achtergrond hebben degenen met wie je meestal traint?

18. Waar heb je degenen met wie je meestal traint ontmoet?
19. Hebben jullie ook contact voor/na het sporten?
20. Beschouw je degenen met wie je meestal traint als vrienden?
21. Zijn zij ook buiten het sporten vrienden van je?
22. Wat doen jullie naast het sporten gezamenlijk (eten/stappen)?

23. Heb je, naast degenen met wie je meestal traint, contact met andere sporters binnen de vereniging?
24. Welke etnische achtergrond hebben deze medesporters?
25. Waar heb je hen ontmoet?
26. Beschouw je hen als vrienden?
27. Zijn zij ook buiten het sporten vrienden van je?
28. Wat doen jullie naast het sporten gezamenlijk (eten/stappen)?

Persoonlijke interetnische contacten (buiten de sportvereniging):

29. Heb je buiten de sport contact met personen met een andere etnische achtergrond?
30. Heb je buiten de sport vriendschappen met personen met een andere etnische achtergrond?
31. Ben je als gevolg van het contact in de sport anders over mensen met een bepaalde etnische achtergrond gaan denken?

Algemeen interetnisch contact binnen de vereniging:

32. Worden sporters met een verschillende etnische achtergrond gelijk behandeld op de vereniging?
33. Is er tijdens de training evenveel contact tussen sporters met een *verschillende* etnische achtergrond als tussen sporters met *dezelfde* etnische achtergrond?
34. Is er voor of na de training evenveel contact tussen sporters met een *verschillende* etnische achtergrond als tussen sporters met *dezelfde* etnische achtergrond?
35. Ben je van mening dat sporters met een verschillende etnische achtergrond meer respect krijgen voor elkaar?
36. Ben je van mening dat op de vereniging mensen met verschillende etnische achtergronden anders met elkaar omgaan dan daarbuiten?
37. Ben je van mening dat het sporten op de vereniging de integratie tussen mensen met verschillende etnische achtergronden bevordert?

Algemeen interetnisch contact en integratie:

38. Ben je van mening dat sport integratie tussen mensen met verschillende etnische achtergronden bevordert?
39. Vind je dat sport een belangrijke rol kan of moet spelen in integratie tussen mensen met verschillende etnische achtergronden?
40. Indien gewenst, hoe zou sport kunnen bijdragen aan integratie tussen mensen met verschillende etnische achtergronden?
41. Vind je dat de (Nederlandse) overheid een belangrijke rol kan of moet spelen in integratie tussen mensen met verschillende etnische achtergronden?
42. Wat vind je van het idee van de overheid om via sportparticipatie van allochtone jongeren integratie tussen mensen met verschillende etnische achtergronden te proberen te verbeteren ?